

Auhinnat 58

392422

Auhinnat 00

poliittisest ökonoomiast.

Ulkooi aastapäwaks.

Paberiaha

Märgusõna:

„ Pontifex ”

Tisler, Karl

Auhinnatöö

392422

Tisler, Karl.

Paberraha/Tartu Ülikool.
Õigusteaduskond. — Tartu, 1926. —
124 lk. — Auhinnatöö (II). —
Sisaldab bibliograafiat.
Käsikiri.

Arhinnatöö
poliitilisest ökonomiast
Ülikooli aastapäevaks.

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKOND
1. nov. 1926.
№ 397
TARTU

A. B.
4917
Paberiraha

Mõngusõna:

1. Xii. 26
õige: Flanderh
Tartu ülikooli Sekretär.
" Pontifex "

Tartus, 1 nov. 1926. aast.

2/392422

Finjandus.

- 1) Die Geldinflation. Robert Fust.
- 2) Über Fragen des Geldwesens und der Valuta. Karl Diehl.
- 3) Das Inflationsproblem. Fr. Bendixen.
- 4) Присущий купе и восстановление валюты в Умани. Grunwald.
- 5) Русские денежные полномочия. С. Чусов.
- 6) Das Papiergeld. Dr. W. Lotz.
- 7) Европа во время кризиса 1920-1922. M. Горовенков.
- 8) Kampf um die Währung. Dr. Waechter.
- 9) Die Entthronung des Goldes. R. Dahlberg.
- 10) Das Geld als Zeichen. Kurt Singer.
- 11) Inflation und Geldentwertung. W. Piion.
- 12) Währungsstudien mit besonderer Rücksicht auf Österreich-Ungarn. E. Makai.
- 13) Масовые проблемы денежного обращения. Т. Корсень.
- 14) Денги. Ф. Бенгуксен.
- 15) John Law und sein System. S. Altsi.
- 16) Westergaard: „Masandustaduse pöhi- alused.“ tölk. Ed. Wirgo.
- 17) Handbuch d. Staatswissenschaften.

Sissejuhatus.

Rahandus on tähtsamat rahvamajandus-
 liist institutest. Aeneas vähe puht prakti-
 lise teel, rahandus aastasadade majandus-
 lise arenemisele, on raha funktsioonid Raha-
 kenud nagu väheproo inimese tahtemalda
 seiraviks, mis näiliseet nagu ei seiraviks
 inimlike juhtimisele ja kontrollile, ja
 inimese oleks nagu ise seand rahitusma-
 janduses hindade tõusu ja langemise obi-
 tuks mõnukannuks.

Väeralt on üheski teine ühiskondlik insti-
 tuut seadovõid arvustete uurimiste esemeks
 olud ja sellepärast ~~see~~ nispalju türi musta
 naisatad, nagu raha, kuid i'vra on teadus
 sunnitud selle ees kapituleerima ja tunnus-
 tama rahaprobleemi laudamatus, „selgi-
 tamatus mõistatuses.“ / Liefmann: „Geld- un-
 gelöstes Rätsel“ / Kui mõistuhat aastat tagasi
 eraablane rautotas kaamliga läbi kõnbe,
 kuldraha kotiga põues, mis samuti pae-
 qu lennukie üle mere kihutat kaupmees
 näeb kullas rahade ideaalid. Ehküll teadus
 rahaküsimusega on palju tegemist teind,

Sõs senini on pöördunud see ainult üles-
 andega - liida teaduslist põhjendust, sele-
 tust olemasolevale. Senine teaduslik saavutus:
 „Graehami seadus“ ja - arvut. Raha loomus
 on leidnud sedarõrd ise-suguseid definitsioone,
 kuipalgi vast selle üle täid on kirjutatud.
 Pole seni veel suudetud küllalt kindlat alust
 teadusliseset seni peaaegu üldtunnustatud
 metallistlike rahastustemile. Viimane on
 osutund ebataiuslikuks. Luid uusi sihti-
 rajavaid töid rahaprobleemide üle seni
 vähe, mis vaks läbilõõnd vahetusmajan-
 duslisesest rutünnist ja toond sinna vähe
 värske mat õhku, uusi võimalusi aasta-
 sadu dogmaatiliseset kivistunud vormesse,
 sest kõige areneb, mis ei peaks sõs mitte
 rahastustemid kui üksuguseid selle üldi-
 se arenimiseaduse alla paendumat. Võib olla
 tuleb seda äärmist konservatismi, mütlemat
 traditsioonest kinnipidamist selitada
 sellega, majandusline üldine alus on jäänd
 printsiipiaalselt ikka samaks - organi-
 seeimatuks, eriomandusele ja vabal kon-
 kurentsele põhjeneraks. Dihe Käsitab
 metallismi kui praeguse majanduslise korra

jumes ainuvõimaliku rahastustemi/videl.
Das Wesen des Geldes - Kdähle, tähendab kui kõige
 paremalt funktsioneerivat rahastustemi.
 Luid - „aeg annab arutust!“ Sünnivad
 suured muutused, nü majanduslised kui po-
 lütilised ümberpaigutused, taaturad uued
 olukorrad uute kogemustega, mis sünnivad
 seniseid rahandusteoreetilisi seisukohti
 revolüerimisele vätma. Praktilised ajad,
 näit. ilmastõda, mis seipaisand käik seni-
 sed vahetavad, näitavad ka uusi võima-
 lusi rahanduse alal.
 1914/1918 a. ilmastõda selle järelajaga võiks
 kvantifitseerida rahvamajanduslise eksperimentidega
 võrrelda. Seda õigusega sellejärgnenud nähtus-
 te suhtes, mitte aga seda esile kutsumat põh-
 juste pärast. Hulgaid probleeme, mis varem
 teadlase väikesest kabinetist kaugemale ei
 ulatand, on korraga üldise hurri Reser-
 vahes saand. Nü mõniqi teooria kabi-
 neti väikeses tulitetaid pidi esimese tuli-
 proovi läbi tegema. Viimaste aastate ma-
 janduslisis sündmusis. Luid eksperiment
 pole veel lõpund, sest teadus veel pole
 suutnud lõpuliselt sõna öelda roqund

hüqala materjaalide kohta, teha lõpuli-
ke järeldusi. Aga ju täna on hulga tei-
haganaist eraldatud, ja üldiselt on teadus
toodud laialisemale huvile palju lähemale.
Kui võrd tähtis ka ei ole vastastikkune kontakt
teaduse ja tegeliku elu vahel, kuid sügäri
ei või nad vastastikkere mõjutamisfaare
üksteise silmist kaastada. Teaduse üles-
anne on tegeleku elu poolt antud aluseh
edasi ehitada, olemasolevat ületäusta,
kuid mitte järeivate päevaküsimuste kal-
lal omi sõjaväestis nüristada. Kas tegelik elu
teaduse poolt määratud teed mööda saab
minema, ei ole täpselt ennustetar. Briti
sotsiaal teadusis onks koostanteeida viigu,
naqu onks elu teoreetiliselt täpselt ette-
määratar. Nii ka rahanduses, kus koquini
pole vul kõigis küsimusis täit teaduslist
kõndlust.

Majanduslise elu arengus pole siirgjoonel-
sust. See on pigemalt teatud gruppide mõju-
tamisala, väitlusväli ja majanduslise elu
suun oleneb ära teatud arengüigu sotsiaal-
sete gruppide kujunemisest. Kui meie vaatlus-
me rahareformide aregluqu, siis näeme, et nende

isloom enamalt ripub sellest ära, milliste
gruppide huvide mõju oli mõrduandvram sel-
le lairivümisel. Kui vast rahanduslises ^{Küsi-}~~tead-~~
^{musis} üldse mingist arengust juttu võib olla,
kus vähegi loogilist järjekõndlust, siis
nimelt selles mõttes, et inimmäistus inim-
vaim ära enam objektüvsete teadus-
liste saavutuste näol hakkab oma mõju
avaldama, tuues ka süa enam ratsionaal-
set organisatsiooni ja plõani. See on aja-
märk, teisiti ei või see ollaqi. Briti raha-
süsteemide arendamisel kaalutletakse mit-
me suquusel võimalusi, ehk küll süin olla rse
väga ettevaatlik, mis ka kahtlemata va-
jalik. Ilmasõda paiskas kõir töerapiõda-
mised seqi sel alal ja nüüd kaalutletakse,
- kas on mõistlikum tagasi pöõrda vana
- Kulla - süsteemi juure või kahtetada
uus võimalusi. Briti palju kirjandust
ja kihutus töõd on paber raha kasuks. Süin
on ka teooria vümasõel aastail mõndagi
kaunis ajalõkult ja veenvalt valgustand,
tõendades, et ilmasõda õbrat toõnd palju
paber raha põhjendavale teese empirüi-
lise tõestuse.

Kahtlemata on teooria paburaha alal
 arand hulga paljatootariid võimalusi ja
 ja neid tuleks aegamööda realiseerima
 hakata. Kuid süski pole saäl tõmmatud
 lõpuliire konservantse, nü mõniqi oltus
 vajaks veel tegeleku elu poolt läbi kat-
 mist ja tunnustamist. Nende reformide
 tegeleku elluviimine paljastaks ka nende
 head ja vead. Kuid süw onqi raskuspunktid.
 Rahaküsimus on vägu õrn küsimus. Katse-
 tamised rahanduse alal vägu kardetarad;
 nad väivad tuua enesega kaasa piiduraid
 küsse, majanduslike tasakaalu kadumist
 - sellepärast ka see üldine uskematus
 uute ettepanekute suhtes.

Teegi need rüklised rühmitused, nagu näit.
 Nõukogu de Veni, kus kahtlemata loodud ~~üks-~~
~~konkreetne~~ korrale need sotsiaalsed ja ma-
 janduslikud alused, on rahareformide suh-
 tes vägu konservatiivsed, pidades kinni
 põhimõttest, et enne ikka ju läbi katsetud
 rahanduslike süsteemi alusel majandus-
 line elu väa teatud stabiilsed ja ta-
 sakaalu juure. Mitesoodaal ajal

-pääle ilmasõda, revolutsiooni ja kodusõda
 äärmiselt kurnatud majandus - hakata
 katsutama seni kogemustit põhendamata
 uusi rahareforme õksori olnud kuretegu
 asja enese vastu, sest sellele õkses väind
 kergelt üldine hääsko ja suurepärase mo-
 te õkses saand mõistmata talitamise
 läbi surmahõobi, s.o. õkses pikemaes
 ajaks maha maetud.

Ei ole mõtet erilist rutata lõppsihti-
 de suhtes, lõppkonservantside tõmbamisega,
 kuid pole mitte vana hakata valmistama
 sellise pinda rahva usalduses, kasvatama
 laiemaid masse järkjärguliste ülemine-
 kute näol. Samal ajal lähene lakramatult
 teoreetiline väljatöötus ja täiendamise edasi.
 Statistilise praeguse tasapinna juures on
 võimalik roqudu õige riiklikku statisti-
 list materjali, kuua ka sõjajärgse majandus-
 line areng õkses üldise paberiga annal hääd
 uurimismaterjali; ühtlasi praegu peaaegu
 üldiselt läbilõõnud parlamentaarne nõud
 võimaldab jälqida ka teatud sotsiaalsete
 rühmituste arenemist ja selle mõju rahva-

majanduslise elu üldsuunale.
 Sane ilmasõda olid käire tähtsamad rüürid
 kulla monometallismi alusel, vähemalt teo-
 reetilisel, kesid sõda paionas käire segi
 ja minki üle üldiselt üle paberrahale.
 Sõja pidas paberaha suurepäraselt läbi,
 ainult pärast sõda järgnes 1919-1922 ter-
 va majanduslise kriisi järgi Saksa, Vene,
 Austria eriti rahandusline kokkuvõr-
 mine, kus ka poliitilised mõjud mitte
 väikest osa ei mänginud. Kuid seisukord
 stabiliseeriti pea ja peaaegu ilma välis-
 abita - peale Austria - ja praegu on Vene
 ja Saksa meie suhtes kõrgevaluutaga riigid.
 Tegelikult on nad ühe paberrahaga riigid.
 Rahandusline areng on seega jõudnud väga
 tähtsasse järku, nimelt stabiilse paber-
 rahani, võrdlemisi väikese kuldkaalte protsen-
 didga (näit. Vene emissioon: aad 1926. a. - 25% jau-
 nismetalles). Seda käsitletakse häälitult
 kui ülemineraal aegjärele, ehküll ei saa
 kuidagi küsimus üleskerkimata jääda,
 kas poleks võimalik seda seisukorda
 seadusliselt sanktsioneerida; igatahes kogu-
 mused ilmasõjast väitavad kindlalt

mitte ainult paberaha võimalikust, vaid
 ka selle stabiilsust ja laitmata funktsio-
 nerimist. Kuid areng pole lõpul ja meie
 jääb ära oodata edaspidiseid võimalusi.
 Teatud punktist peale oleme kohustatud
 seda arengut abstrakt-teoreetiliste ette-
 kuulutustega edasi aitama. Empiirilise
 materjaal kogunemine aeglooliselt, eriti sõja-
 aegsed kogemused peavad sünn teaduslike
 uuringute tähtsaks toeks olema. On hulke/rahan-
 dusaegloolisi näiteid, mis praegusaegse kriitilise
 järelhindamise läbi annab hääd materjaali
 ja kogemusi.

Meetod.

Ehküll uurimismeetodi küsimus on leid-
 nud mitmekülpsed valgustust, sügäri teha
 sõda ka sünn puudutada. Majandusteadlises
 kirjanduses on üldse selle küsimuse üle palju
 vaieldud, kas selle aluses peaks olema ab-
 straktsis iseloomuga deduktsoon või kon-
 kretseist faktist väljaminev induktsoon.
 Rahandusküsimus on suure tegeliku täht-
 susega küsimus; tegeliku elu seal üle nõuded
 ja teadus katseb neid lahendada või edasi-
 arendada. Tegelikus elus kogunemine tõsisest

peab teadus induktiivoni teel konsekv-
tse tõmbama või jälle abstrakt-teoreeti-
liselt deduktiivsest püstiteta teooria-
faktides tuge otsida. Deduktiivoni
toeks peab olema laialine statistilise
materjali ja psühholoogia tundmine,
samuti ka ühiskondlike gruppide üld-
suun arengis, selle mõju, mis küll end
matemaatiliselt arutada ei lase. Kuid
enne peab induktiivoni abil ühiskond-
majandusharu faktide gruppide kohta
selgust muretsema, kuna siis sellaselt
valgustatud materjal vaa deduktiivoni
abil ühtlase konsekventse teooriani.

Tähendab, induktiivoni abil soetame laia-
lipillatud materjalist kogemused, jõi-
ame teatud majanduslike arveomide.
Jälgides teatud majandusharu arengist,
teeme faktilise materjali najal kind-
laks selle liikumiste ja siis lõpuks selgit-
me need mõjud, perturbatsioonid,
mis olid kaasa mõjavad, kõrvalt kallutades
seda ideaalsest sirgest.

Lumbaq; meetodi ei saa ainuõigeks pidada,
ega ka täpselt kummaq; kaudu piir-
leida; tuleb ainult üheltõust üldjoonis kinni
pidada.

„Teooria“ ja „poliitika“

„Mite arvustades jõi laites ei tohi
meie astuda teaduse valda, vaid kül-
malt ja erapoohtult. Mite küolaulu
laulda ühele või teisele majanduslike
vormile ja vastikusega kantsida teisi;
meie ülesanne on - murida seda mis
on ja mispõuast“ /Опыт, факт. ир. Спр. 36 /
Tähendab tükks kindlalt vahet teha kate-
goriate „mis on“ ja „mis peab olema“;
„teoria“ ja „poliitika“ vahel.

Ainukese eelduse mis meile annab po-
liitika, on esialgne rum eeldus, et ar-
tud sihi saavutamise on arvatav.
Sis ainult teooria konstante, et
teatud eelduste täitumisel on võimalik
saavutada nimetatud eesmärgi.

(Mill „Loogika“ Lhk. 448-449, 11.)

Põhimõtteliselt on see küsimus selge, kuid
tegelikult see eraldamise lähivõime
sünnitab raskusi. Kõige päält tuleb selle
juures arvestada teaduse iseloomu.
Kui näit. matemaatikas on võimalik
täieliselt teaduslike objektiveedi põhi-
mõte lähivüa, siis teisisi on teadusteg,

mis tegemist teavad sotsiaalvakerorist, hurrile väitlastest teinud institutide tundmaõpimisega. Rahanduse alal on seni ilmunud vähe raamatuid, mis ei sisal-
 oks endas hukkamäistmisi, ettepa-
 nekuid või mõnda rahandus teoreeti-
 list retsepti. Rahaküsimus on praegu põlvainu päevaküsimus, väitlus selle ümber täies hoos, seet selle ühel või teisel viisil lahenumine puudutab tera-
 valt mitmesuguste riikisoonde liinade gruppe majanduslisi huve. Sellepärast ka hulgalised ettepanekud. Kuid need ettepanekud rajavad raiet teoreetilisest kaalumist, objektivsete omaduste kind-
 laks määramisest ja -süü peab teoreetiliselt appi tulema. Fõnjeliseks teoreetiline elu teooria suuna, sihi vildjoonis. Nii et on korrapuutumispuunete "teooria" ja "po-
 lutika" vahel. Teatud mõttes võib need mõlemad, saadetakse asja enda poolest, paralleelselt käsitada, ilma et objektivi-
 tist selle all suuremat kannataks. Ka

Käesoleva töö juures olen katsumud kaia teatud kesked, ehküll materjaalide vähesus ja enda teaduslike vilumuse puudu-
 liikus ning mätlemise distsiplineerimatus ei eelda selles suhtes kuigi kindlat kriteer-
 umi. Kuid on vana, et vast vähemalt teadlik-
 kus selles punktis on teatud tõrmoosuvad mõji avaldand.

Terminoloogia.

Igal teadusharal on omad erilised mõisted, terminid. See on peamiselt selleks tävilitse et väljendada või ole täpselt ja igas nüan-
 sis, mis eiti teaduslike kirjelduse juures tähtis. Sellepärast peab teaduse esimeseks üla-
 andes olema luua loogiliseid piiritletud oskussõnade süsteem. Sellise on kaks väi-
 malust: 1) korjata ja lähitõitada igapäe-
 vasesest keelst, 2) luua puuduvad uusi. Harilikku keele on regjooone kogunud hulk materjaali mõistena majandusliste nähtuste ja vahetõitade tunnetuse alal. Kuid igapäiselt tarvitetarvad mõisted on tihti väga ebamäärase siouga ja teaduse esialgne ülesanne nende suhtes on nende

täpse sisu kindlaks määramine, esiteks, kuna teiseks, kõrvaldama võimalikke seismisi vasturääkivusi ja kolmandaks, nende vastastikkuse loogilise suhturuse püütlemine. Kõnekeelset saadud mäisteil on ka see häid omadus, et nad on üldiselt arusaadavad ja seega ka teaduse üldisele populariseerimiseks kasuks.

Teiseks mäistete ^{allikaks} saamine on nende ettekehe loomine. Bestikael on teaduslike keelna võrdlemisi noor; algelisest ja paendumatust muakielest peab saama kultuurkeel, mis lubaks täpselt ja nüansseerides väljendada nii teaduses kui elukirjanduses. Nüsi sõnu on seni loodud ahtralt; -i'gaüks kes minni, alaga tegemist teeb, keatub luma ka vastavaid oskusõnu.

Ohkruell sellasel talitamiseel on ka teatud häid külgi; - "ka pime kama leiab vahet tava" - kuid enamiste puuduvad sõnaloojail ka elementaarsemad teadmised selle tehnikast, millele asjaolu kõigepeält peegeldul loodud sõna endas, mis enamikulst liig ristud nii kõlalt kui kujuilt.

Sõnasoost talitamiseot võib kujuneda väga kahtlase väärtusega pretsedent, mis võib tuua suurt vassingut ja selgusetust teadusse. Seda loimingut (s.o. oskusõnade loomist) tuleks reidida; koordineerida.

Uuemaisi eestikeelseist keatseist majandusteaduslike terminite loomise velle võrko nimutada Ed. Virgo Westergaardi äpi-raamatu tõlget. Säältoodud mäistid on sedavõrd üldiselt ebaõnnestunud, et uuemais; päämiselt keatli, raamatuis me ühtegi peaxega neist ei leia. Pääpuudus et keatutakse keatke väljendada ainult eestikeelselt, kuna ometigi liikeel hulke igapäivises tarvituses võõraid sõnu ja seega omamand ja täielise keatansrõiguse, näit: "Kapital", "inflation" j'ne. (Virgo tõlgib: Kapital - peaxma j'ne.) Seni on ilmuud majandusteadust erikeatandust vähe; uuemaisi vast ainult keatli äpiraadatud, kus ka leidub hulke uusi ja üldiselt läbiõõnuud sõnu.

Käisobras töös on keatutud keatidagi olemasolevaga läbiõõnuud.

Aine sisu ja jaotus

Käesoleva aine sisu suhtis pole mingivõraku-
seid kujunenud traditsioone. Tähtendab pole
eeskujut, pole ilmutud seni peaaegu ühtegi
süsteematilist paber raha käsitlert kirgi-
tööd. Majandusteaduslisis õppeaamatus
esinevad vastavad asi ei saa eeskujus
võtta. Nii võib selle töö aine jaotuses ja
sisu mahutuses eriti tuntuvaist portastasi
ettehullu.

Lühidalt katsus puudutada neid põhi-
mõtteid üldjoonis mis olid mõõduandvad
ja arvamääravad käesoleva jaotuse juures
1) käsitlus tulles varedelole raha üldist aren-
kut. See areng sellis mõttes avastuse alla
võtta, - millised mõjud olid mõõduandvad
see protsessis ja kas ülevõetud rahasisüste-
mid on järgneud ülevõetisele kindlas pro-
gressiivses järjekorras, ja kas iga järgnev
süsteem tähendab selmise suhtes edu, pare-
must. See ülevõetise peab kindlaks tegema,
Kas raha aremine võib paberini kui
parima rahasisüsteemi ja kas võib paber-
raha teaduslisset käsitada kui tulevikuraha.

Teisese analüüsi, alla võtta raha üldised
lunnetsioonid. Ara määrata, kes paber-
ra oma spetsiifiliste omaduste poolst
suureguse majanduslise ja otsiaalse kor-
ra juures suudab rahuldavalt täita neid
lunnetsioone.

Milles seisab rahaväärtus ja selle alus
-nii paber- kui ka metallraha juures? Selle
väärtuse materjalne (substantiivne) ja
-psüühiline alus ja nende elementide vas-
tastikune suhtumine.

Käsitluse alla võtta üldised vahetusmajan-
-duses ja raharingjooksus ette tulevad defek-
-te, noiters inflatsioon, mille põhjuse peitu-
-vat rahas kui vahetuvahendis. Kas võib
-inflatsiooni või vähemalt selle intensiivsuse-
-st mõnest rahasisüsteemist aruipuraste
teha.

Raha stabiilsed, selle seesmised kui ka
-majanduslised ellused. Kas võib käsi-
-rust varedelole kui teatud rahasisüsteemi
-spetsiifilist omadust?

Käsi-
-raha valemata mõju majanduselule.
-Ülevõetud paberahalt metallistlike
-süsteemid. Ülevõetute aegloost põhi-
-mõttelisi näiteid.

8) Paber raha süsteemi ole teoreetilised põhjendused. Ratsunda vää üksteisest teooriaid teatud sünteesini. Vaadeldes, palju neist teoreetilist ettepanekuid on senini leidnud toostamist.

9) Lõppjärelused.

Rahaaegloost.

Vana ajal arvati, et raha on rüveline sünnitus, kuid hilisema aja uuringud näitavad, et raha, nagu palju teisi inimlikke instinkte, on tegelikult elust väljapoole ürgselt, ilma inimese teadliku kaasajutamisega. Ainult uuemal ajal hakkas teaduslik raha käsitlus, hakatakse tungima selle loomuse, et selle tundmaõppimisega seada inimese teadliku käitumise ja kontrolli alla. Siis aegloos ära tähendada momenti, mil inimesed soovivad; kuid avatavasti tekkisid nad kõiki rahvaste juures teatud majanduslike arene misastmel. Naturaalvahetuse raskused tõid aegamööda selleni, et varade üldisest hulgast aegamööda kristalliseerisid mõned varad, mis seisid enam omadusi ja mis antud kohal enam nõuetar, vahetusvõime.

Sellaseina funktsioneerisid jähtsuguharude juures loomulikult nahad, karjapidajate juures kariloomad, põllupidajate juures teatud viljasordid jne. Kuid need olid ainult kohalike elanike vahetusvarad, millede mõjutamispiirkond oli tihti väga piiratud. Tööjootuse ja valmistusvahendite edasirühmava arenemisega muutus sellane puhtvaraaline vahetus raskem. Põlluharija, kes oma vilja vastu saapaid rajas ei saanud seda alati ringsepalet vahetada, sest võmane, ütleme, ei vajand antud juhusel vilja, küll aga rüüdisid väi püüdnud. Kui ka karjandusid kohalike vahetusvarad, siis need oma spetsifilise omaduste poolt ei väinud leida laiemat tunnustust. Vahetuse oluliseres ringkonnas oli vaja appi võtta vara, mis käitide poolt olis enamvähem ühtlaselt nõuetar ja hinnatud oma omaduste poolt. See leiti metallidest, -vaske, bronze, hõbe, kuld j.t. - mis ehtesajuna olid üldiselt nõuetar. Kulla, mille näiteks ringsepp jalgavõude eest tahis mehelts sai, väis ta rätsepale edasi

anda rüete eest, millega väimane astis
 pagari'lt leiba ja see omakord maksis talu-
 mehelt ostetud vilja eest. Ehk küll kuld
 (ja teised metallid) omandas vahetusvarana
 tähtsa Raha, kuid süski jäi vahetusvari-
 vavaliseks, kuni rüki oma süvääriase väi-
 muga kuulutas ^{muta} (raha) seaduslikuks vahetus-
 vahendiks ja hakkas seda oma pitsatiga
 coiteres vamsutama, pärast pooli kindlaid türees
 ja väärteses looma. Sellega sai vahetus olnu-
 liselt kindeldatud. Kuldraha, lihtsades rüet
 käte kaotas ära oma vavalise tähenduse;
 kellele ei tulnud enam pähe seda kas või
 ehtsajaks ära suhtada, - ta muutus massi-
 ole ettekujutuses ainult seaduslikuks vahet-
 usvahendiks, mille vastu võimalike igal
 ajal igasuguseid asju osta. Kulla enese
 majandusline väärtes, selle võrdlemine ost-
 mise juures teiste väärtesega, sündus taru-
 plaanile, ja seda tuleb vaadelda ainult
 kui aegloolise põhjust, mis pärast kuld
 üldse sai üldiseks vahetusvahendiks.

Kuld on rahana sinini ainult sellepärast
 vahetusvahendiks alale jõianud, et on lühenud

kindel usk, et seda igal ajal igasuguse poolt
 igasuguste varude eest vastu võetakse. Põrs
 ja kindlustajaks sellele üldisele usule tuleb
 veel pidada kulla aineväärtes (hinnatav
 kui majanduslik vana), samuti ka riiklised
 eeskirjad, mis seda vahetusvahendite juures
 vastuvõtmiseks sordus tarad (riikline rahalöö-
 mine, maksude vastuvõtmine) või ettekujuta-
 vad (kui seaduslik maksuvahend). Korralditud
 majanduslike vahetuste juures on väimane
 sel asjaolul päätahtmo. Pärast pooli sisse-
 seatud rahaturrogaatide - pangatähtede -
 suhtes maksab see isüvanis. Usk rüki
 poolt tarvitusele võetakse ohinõndesse, mis
 peavad kindlustama rahamäärade pideva
 ja lakkamatu ringjooksu vahetusvahendina,
 on sedavõrd äramäärar, et karob üldse ette-
 kujutus, noogu sisaldaks rahatäht teatud
 kullasumma (katte näol) ja see kullakuue
 rahatäht omanikule kunnas; tarvitusototubeks
 vajalik oleks. Süt tuleb ka papirraha usal-
 dusele psükolooqilist alust otsida. Ta praegu
 vaatamegi, tõsiasjale näkku, et substanti-
 väärtesoliselt peadegu nullile võrdur paper-

raha on täisraantuse teul ja hõbeaaha majanduslisest ringjooksust kõrvale tõrjund. Kui metallraha ja selle alusaine pärast iseenesest omab väärtuse, siis paberrahal (ümbervahetamatel) pole mingit seesmist väärtust peale funktsiooni-olla seaduslikkus maksuvahendina. Kogemus on näidanud, et paberraha võib sellepärast kõike rahale, kui vahetuvahendile pandud nõuded täita.

Ju vanal ja keskajal tulis vahetusvahendid ette, millele näiliselt sarnasus paberrahaga, kuid praeguse reži ja tähenduse on viimane saavutanud alles XVII sajandi lõpul ja XVIII algul.

Nagu eespool ja mitukord tähendatud vastab metallraha juures seotud väärtus häirlikult nimelisele. Metallraha soetamine on seega rüügil suurte ohoritena seotud. Kuid sellest põhimõttest näeme aeglas kõrvalekaldu mis ette tulevat, nimelt halvendasid valitsejad keskajal tahtlikult raha kvaliteeti sellega, et alandid rahaarvuse metallisisaldavust, kunas nimeline väärtus jäi ikka omdiseks. (Seeaegne väga laialiselt 7-aastase aja ajal) Oma tegeliku iseloomu poolt olid keskaaja

lõpu ja uue aja alguse vaskraha majandusel paberrahale väga lähedal, sest need lõpseid nagu tolleaegsed pabermajandused häirlikult rahaväärtuse täielise langusega, mis avaldus val äärmisemal kujul, kui vahet paberraha juures. Näiteina väike tuua Venemaa 1638-1666 ja Rootsi 1716-1719, mil vaskraha väärtus liigis pea nulliks.

Paberraha esimest ilmumist on aeglooliselt raske täpselt ära määrata, kuid XVII s. lõpul eriti Ameerika kolooniates taavitati ja laialiselt seka rahasaamise viisi.

Näiteks Massachusettsi koloonia lozes paberraha liiverele 1690. aastast ja järgmisel, kuid rahamäär, d lüngerad oma väärtuses pea ainult 1/12 nimelisest väärtusest. Ka teised kolooniad omasid sel ajal paberrahut.

Iseliruse sõjas ajal antakse vihiselt välja n. n. kontinentaalraha, mis kehtas ka oma väärtuse muutu ja 1871 a. vahetiti riiklike protsentlike võlatähtede (certificate) vastu vaheskorras 1:20.

Esimeseks suuremaks pabermajanduseks tuleb pidada Prantsusmaal regent Philipp

Orleansi aegu schottlase John Law kera
 järgi pank, mille vabandeks pidi olema
 rüügi võla kustutamise; kuid see ettevõtte lõpes
 katastrofiga. Pangatähti laoti väga suure
 arvul liirele, kuna kahtes olr panga vaban-
 dus lõpuks sünnitas tähtede väärtsuse suhtes
 õige väikse %. Spekulatsiooniga aeti hin-
 nad tähtede määratu kõrgel, nü et suure
 kaasu mõttes tähtede hulka järjekindlalt
 suurendati, kuna tegelikus ringjooksus leidis
 ainult väike osa neist kasutust. Vastu
 pidi kursi tõusub seis tulema, sellejärgi
 paanika ja kokkuvõetamine.

Daks asjata üles loetleda käiki vanema
 pabumajandusi, sest nende käik on enamalt
 üheks ühe ja sama - ^{lõperad} peaaegu täielise väär-
 tuse kadumiseega.

Esimeseks moodelamaks pabumajandu-
 seks tuleb pida Inglise 1797. aastast n.n.
 Bankrestriction (1797-1823), mil sai ka
 alguse paburaha teaduslike käsitlus.
 Inglis-Prantsuse sõja tagajärgel (algas 1793a.
 ja kestis umbes 20 aastat) oli valitus Bank
 of England'ist suuriks teinud, peaaesjal-

Kult kullas, sest need olid määratud mak-
 seks välismaile, mille tagajärgel panga
 kullarisev väga kõrku reisras. Veebruaris
 1797. a. kulla panga 127200£, kuna panga-
 tähti ringjooksus sel ajal 8.640.250£, mille
 tagajärgel pangatähtede kullale vahetamise
 kohustus väga raskest pangale lasus.

3/7 1797. a. artikiga keelati pangal tähtede
 vahetamine esialgu kahes aastaks, mida
 aga irra pikendati ja seadusliiselt keeta-
 ti alles 1823. aastal. De facto hakkas maks-
 ma paburaha, ehküll de juur kullasüs-
 tem endiselt edasi jäi. Pangatähil polnd
 esialgu sundkursi, mille pääl vaatamata
 püsis se poriteedil kuni 1800 aastani. 1800-1810
 a. käi kõikus agio 4-12% vahel, kuna väimasel
 (s.o. 1810a.) aastal tõusis örkni üle 20%. 1811a.
 seati sundkurs sisse ja keelati kulla suhteliselt
 pangatähile nominaalväärtuselt kõrgemalt
 ja pangatähti kulla suhtes madalamalt
 hinnata. 1813-1814 tõusis agio haripunktni,
 30-40% pääl seda hakkas aga ruttu langy-
 ma ja 1821. aastaks oli täieliselt kadunud ja
 normaalisisukord saadutetud. 1819. a. Peeli

akti järgi pidid pangatähed 1823^{ks} aastaks pöritatini tõusma, vga, noogu nõrgime, sündis su pöru aastat ennem.

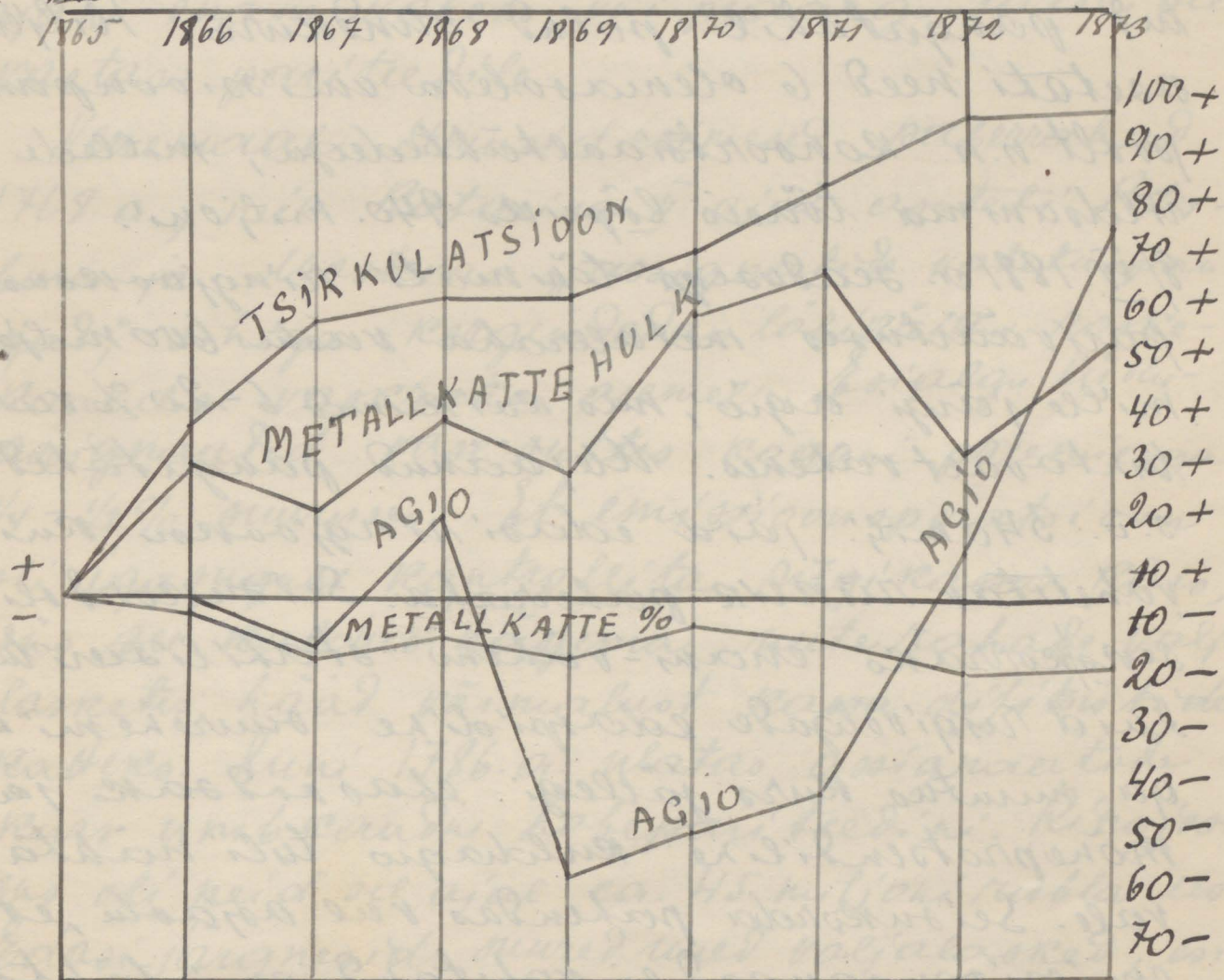
Prantsusmaa on vii. sajangu lähi teinud kaks paber raha perioodi; mõlemad teinid Prantsuse pangatähtede vahetuse suspensatsiooniga.

Esimene aegjäre algas 1848a. veebruaris revolutsiooni järgi ja formaalselt lõppis VIII/1850a. seadusega, kuid tegelikult hakkas pank vähe ennem tähti kulla vastu vahetama.

Teine aegjäre 1870/12^{vm}. dekreediga, millega suspendeeriti pangatähtede vahetus ja seati sisse sundkurs; võttlasi arati rüügle panga poolt 1500 miljoni linn linn. Ka sel aegjäre näitasid pangatähed suurt kindlust kenusis. Agio kõrgem seis oli 1871 aastal 2,2-2,4%, ajal, mil tuli taanda konti-kutsioonmaksud. 1872-3 kadus agio täieliselt. 1/2 1880a. dekreetiiti pangatähtede vahetuskoostuse uuesti jõeisse astumise, kuid tegelikult oli pank hulga varem vahetust alanud. Ühtlasi fikseeriti emissioon 1800 miljoni le (pärast suurendati 3200 milg.)

Itaalias paber raha aeglu üldjoonis jöngmure. Sija tagajärjel seati Nationalpanque tähile

Märkus: Käesolevas diagrammis on väetat 1865a. seis aluseks ja kõik liikumised protsentuaalselt võrrelda sellega, kas - või +

	Paber raha Tsirkulatsioon	Metallkate	Katte %	Agio
1865	249,2	579,5	—	—
1866	612,4	733,4	—	8,44
1867	837,0	677,4	—	7,63
1868	903,7	770,6	—	9,75
1869	902,0	720,8	—	3,97
1870	995,3	891,3	—	4,60
1871	1263,5	930,3	—	5,37
1873	1523,0	832,9	—	14,38

sundkurs ja need muutused seega auto-
maatselt paberrahaks. Pääle National-
banki oli veel ka teisi vähemaid emissioon-
asutusi, ehk küll viimaste poolt väljalas-
tud pangatähid polnud sundkursi. Hiljem
asetati need 6 olemasoleva emissioonpanka
poolt n.n. konnoortiaaltähtedega, millede
üldsumma tõusis lõpuks 940. miljoni.

8/IV. 1881 a. seadusega tõmmati ringjooksust
pariväärtuses metalliraha vastu 600 miljoni,
mille järgi agio, mis kõikumud 6-20% vahel,
tuntavalt vähenes. Ülejäänud pangatähid
s.o. 340 milj. jäid edasi ringjooksu kui
vahetitar riiklise paberraha. Seisusord oli
senjokorraks enam-vähem stabiliseeritud.

Kuid risiivõlgade edaspidine suuremine-
ga muutus kurs jällegi ebastabiilseks ja
mõneprotsendilise kuldagio tuli nähta-
vale. Seisusordis pahendas veel asjaolu, et
emissioonpankad ei vahetanud omi tähti
mitte kulla, vaid riiklise paberraha vastu.

21/IV 1894 a. dekreediga suurendati riiklise
paberraha hulka 600. miljoni ja selle
vahetamine suspendeeriti, nüüd et Itaalia

tegelikult sündus jällegi paberrahale.
Sellepäraste vaatamata näitas pabervaluuta
kurs suurt riinollust - siinult esimesel aastal
läks Pariisi suhtes mõni % tagasi - ja viimase
ajani enam-vähem väi peaaegu täieliselt
vastas pariteedile.

Venemaal ilmusid esimesed paberrahad
1769 a., mil Katariina II ajal asutati Peter-
buris ja Moskras „assignatide vahetuspan-
kad“, sihiga - kergendada lähikäiku raske-
kaalulise vaskraha asemel. Esialgu liht-
assignaadid vase suhtes koquni premiaga
1/4 - 1/2% suuruses. Et emissioonoperatsioon
oli igasuguse kontrollita riigikassa käes,
jūs see kaalus nõgema mute rahade välja-
lastetis hääd võimalust kassa defitsiitide
kattes. Kuni 1786 a. ulatas assignatide
kurs umbkaudu hõbepariteedini. Ringjook-
sus oli neid sel ajal ca. 45 miljoni rubla vst.
Edasi järgnesid suured uued väljalasked, esi-
tersõ ajalulude kattes (Sürgi sõda) ja, teisese,
mõionirude krediteerimises Laenupanka
(Zaemnyi bank) kaudu. Kõik need operatsioonid
suurendasid suurelt assignatide hulka,

Kuna kullafond selle vastu korru kurvas. Ekaterina II valitsuse lõpus tõusis agio 31%ⁿⁱ; kuna makses võeti assignaate ivera täisrublana vastu. 1797. a. ukaasi-ga korraldeti assignaatide vahetus ju 30% agio, ja sellega oli tunnustatud kursi langus ka ometlikult, mis pidi olema /manifesti järgi/ „tõelises veldrahvalises rõõmu.“

1810 a. manifestiga seati sisse hõbeda monometallism. Kõik lepingud pidid vüelama selle uuele alusele. Assignaatid sirdusid seega raha vhiinärgero.

Kuid selleaegne rahaminister ks. Gurjir talitas vastupidiselt, sellejuures juhitud huvitavast mõttest: „... assignaatide liikumise ringi suurendamine peaks endaga kaasa tooma ka nende vüütuse tõusmise, sest see mõjuko samuti, kui nende hulga vähendamise.“

Jälle kiinitadi assignaatide sundkurs ja mindi seega puhtale paberiraha süsteemile üle. Hõbe ja vasakraha oli olepa-dudud vahetusraha seisukohale.

Jõepoolst näi teer: assignaatide kurs esialgu väikest tõusu ja näitas testud stabiilitati. See kurs püsivas tõi ka hõbe ja vasakraha liikrele.

Kõige pääl vaatamata ei läinud süs-kei korda lüua assignaatide ainulüku-nist, vaid tal oli hõbeda suhtes ivera suur agio. Ka 1817. nende hulga korru töm-bamine - kuni 30% - ei annud minguid tag-järgi.

A. 1839. väakse lähi devalvatsioon kursiga 3.50 assignaades hõberubla eest. Raha-üksus sai hõberubla ja pabermõnqena vahetetar kreditrubla.

Emissioon endiselt jäi ivera vahetumalt rüüq, rassa vätte. Rüüq, ulaves alalised puidujäägid ja lahtspukend Keimmi sõda mõjutused kaasa, et järgnesid varsti suured kreditpilatide väljalas-kes, näit. 1854 a. 509 milj. eest, 1857 a. 753 milj., kuni vahetusfond ulatas ainult 14,5 miljo-nini, mille tähtu ollakse sunnitud 1858 a. vahetusot katkestama. Kurs langeb esialgu 91-93 kopikuni, aga pärastpool kuni 85 kop.

70^{ndal} aastal lasti liisida veel n. n.
"ajutised kredütpiletid" 467,8 miljoni
lest, mille tagajärjel kurs langis
Rubi 60. Kopikani.

1862. a. katuti vahetust algata, kuid
see operatsioon ei õnnestunud ja kestis
ainult mõned kuud.

80^{ndal} aastal teib reformatus üleminekuks
Kuld süsteemi devalvatsioonile, mis
pääle stabiliseeriti kurs umbes 67. Kop.
See reformreformatsioon leidis tugevat vastu-
siooni eriti põllupidajate - aadli - poolt,
sest esiteks oli viljakasport sordus tetaid
madalast kursist, kuna ka maie laurad
suured hüpoteekvõlad, mis olid tehtud kõrge
valuuta juures, olks rohkem kui vana kurssi
langusega.

Rahareform - kullale üleminekuks 1897. a -
vüdi süks: löki ja, et mitte lüga puudutada
põllupidaja aadli hure, süs õige madala
kurssiga - 66 2/3 Kuldkop. kredütrubla lest.

Paber raha on teind XIX sajangu kesto
pika ja tihtsa mængu läbi. Vähetäi uo-
lisiist pabermængust, mis esialgu ei oma-
nud Roguni Rõõri raha funktsiooni, - ei
olnud seaduslikuks markovahendiks, näit.
Inglise pangatähid püüvat 1797. a. Kuld
vahetada kullale ja - kuid aegamööda
arehedis said rahadeks, mis enamal
juhuseie olid sama püsivad kui metall-
rahadei. Esimese paremaes näiters
väikes täiel määral XIX s. lõpu Austria-
Ungari paber rahad.

XIX sajangu raharingjooksu aregloos löi
Austria rahareform 1892. aastal, ühtlasi
sellele järgnenud abinõude tävitamisega
üldise rahapoliitika alal. Reform ise-
enesest esialgse reformatuse ei paru mi-
dorgi ei list, - oli ainult ettevõtmisena
üleminekuks kullale.

Et selgit pilti saada, süs peame mi nema
vähe tagasi ja vaatleme paber raha are-
hemist enne hi metetud 1892. a. reformi kava.
XVIII sajangu teiselpoolt oli Austria (ja Ungari)
markser hi metallistlik süstem. Kulla ja hõbede

Kõrval tsirkuleerivad ka paberimärgid, ~~mis~~
 kuid nende vahetamine kullale oli kindluste-
 tud. Kuid aastal 1797. suspendeeriti paber-
 märkide vahetus ja nende hulk tõusis
 väga kiirelt, isegi aastas sõjaväel (Napoleoni
 sõjakäigu), mille tagajärjel nad kulla
 suhtes langesid siiski madalale, nimelt
 1811 a. 1 kuldfl. - 1300 paberfl.

20/11 1811 a. määrusega vahetati vana pa-
 berraha uue vastu vahetorras 5:1, kuid
 ka see ei näidanud kursis püsivust.

Alla 1816. a. asutatud Austria Nationalbanki
 abil seati rahasaajad korda, s.o. hakati
 korraldama pangatähti metallile vahetama.

1848/29/10. lõpetati uuesti vahetus ja ovrail
 pabermärgile lisaks veel 62,6 milj. protsent
 lisi võlakohustusid ja peale selle hulk
 pabermärke, mis peidi kindlustatud olma
 Ungari sisutubritega. Riigivõlg, mis 1849.
 oli 149 miljoni, näitas edaspidist tõusu.

Pabermärkide summa 1859. a. oli ca. 300 milj.
 1866. a. katuti ringjooksu reformeerida, kuid
 sõja tagajärjel jäi teostatamata, nii et
 tegelikult ~~se~~ maksis paberraha kuni 1892.

Iseloomustar on hõbeaegia liikerimine: kui
 1850 a. vahel paberi suhtes oli 50%, siis 1858
 langes nullile, et jälle järgmise 1859 aast.
 tõusta maksimumini, 53%ⁿⁱ; kuid peale
 selle vähenes järjekindlalt ja, asustatud
 hõbeda hinna langemisest ilmaturul, kaob
 varsti täieliselt. Peale 1879. a. tõusis pa-
 berrahade üle hõberahade ja hõbeaegia
 asemel tekis kuldageia.

2/10 1892. a. seadusega seati sisse uus
 rahavõrk - kroon, mis võrdus poolle gul-
 denile. Ühtlasi hakati kullatagavarat ko-
 guma, et võimalik oleks vahetust platina,
 kuni 1892. a. Kullareserv ei võimaldanud veel
 seda.

Kulla reservi tõmbamine edenes jõudsalt ja
 1899. aastaks kullatagavara tõusnud 200 milj.
 Olemasolev paberraha vahetatakse krooni-
 liste ~~hõberahade~~ ja vihequedeni (doppelkron)
 suuruste hõberahade ning Austria pangatähtede vastu. Paberrahast jaid seega liik-
 vele ringjooksu ainult pangatähted, mil-
 lele vahetuskohustus metallile aramundi-
 takse määrata ajani 1899. a. seadusega.

Panga kulla tagavara oli kaotanud seda-
 vörd, et oleks võidud pangatähtede vahetust kullale algata, kuid nagu näime tihkisteti see kohustus määramatul ajal. Selle asemel tehakse pangale välisandres, 8/100. 1911 aastal antud uue põhiseisja ja privileegiumide kinnitusega, Räägi panga käsutuses olevate obinõudega hoolitseda selle eest, et pangatähtede kurs, kui võid väljendub see välismaises verslikursis, võimalikult lähedalt vastaks kattera oleva metalli väärtusele. Kui pank ei täida antut välisannet - hoida Austria valuta verslikurs võimalikult lähedal pariteedile - siis võib omi privileegiume kaotada.

Pangatähtede vahetamise asemel kullale oli pandud Austria tsentraal pangale hoopis uus kohustus - paberraha ^{kursi} Reguleerimine võimalikult lähedal pariteedile. Nagu teada on käikuvast peetud paberraha suuremäärse paudusena. Käikumisega radumisega saaks paberraha sama häärts vahetusvahendiks nagu metalli;

või oma spetsiifiliste omaduste tõttu rooguni paremaks. Et teiste varade väärtust õigelt peegeldada, peab raha, kui väärtusmõõt, oma väärtuses ise püsiv olema. See ei nõua pikemat selgitust.

Teadus püüab paberraha sellepärast halvaks rahaks, et ta oma väärtuses oli püsiv. Kui läheneks korraldada paberraha oma väärtuses stabiliseerida, siis väärta jalgelt vahetusvahendina ja väärtusmõõtjana kulla kõrva seista või rooguni võimase kõrval tõrjuda. Ta Austria on näidand tegelikult, et sellane paberraha on võimalik. Pangatähtede vahetamisel on arnult sedavõrd taktust, et hoida neid suurema rõõgumise eest, kuid Austrias avalik arvamine ja valitsemis-
 lid veendumused, et samu tagajärgi võib ka teise teel kätte saada, - nimelt aktiivse panga rahapoliitika teel. Ehk küll sünn tegelik elu paneb sellele poliitika mõju teatud piirid, kuid enamvähem normaalse majandus-
 lise ja riiklise seisukorra juures on see

rea täiesti äärmäiselt.

Austria valmista raudmised (kursist) pariteetist polnud 1896-1911 aastate vahel mitte tuntuks, kui teiste metallist-
liste maade, rohkemid. Selgub
tuleb seda kõige pealt osara ja energilise
panku düspolütiiraga.

Pääl 1892. a. reformi jäi Austria puht-
paberrahaga maade; kuid Austria
paberraha omadab hoopis uue iseloomu.
Kui ennem raudmised vaatama käikurust
kui paberraha spetsiifilist omadust, siis
Austria esiku näitas, et nad väisvad
sama püsivalt funktsioneerida, nagu
metallrahad.

See on tähtis regeerim. Sellepärast
väime keinnitada, et pääl Austria raha-
reformi paberraha oma arengus on
saabund uute arengisjärku. See näitab,
et rühk passiivest päältvaataja osast
hakkab aktiivseks vahetusmajandusliste
protsesside regulerijaks ja sellega ühtla-
si asendab paberraha nõrkuse, mis seisab
sellis, et nad ei oma „sasmist väärtust“ nagu
metallrahad.

Kuid neis järeldusis ei väi rea mitte liia-
le minna. On põhimõtteline riiga käiki
raha omadusi tuletada ainult riski-
sust väimust. Paejad palliativvaken-
did ei saavuta kunagi oma sihti, en-
nem mõjuvad nad vastu pidiselt. Peob
tundma vahetusmajanduslisi seadusi ja
massi psükolooqiat, ja ainult nende-
ga kooskõlas etteõetud riskiisil abinõu-
del väib ettevatud mõju olla.

Lõpuks tule väime kokkurõtte.

⊕ Nagu aeglooliselt noqimo tule paberraha
perioodiliselt pea igas riigis ette. Riigid,
ka parima jaunimetallich tootetud raha-
süsteemiga, on sunnitud harslikult krüti-
lisisil silmapilyle pöörama paberrahate
ringjooksu juure. Paberraha on senini olnud
erakorraliste aegade raha, näit. sõjajad,
mil väimata igasugune poliitiline ja ma-
jandusline stabiilsus. Kus puudub taa-
kaal valmistuse ja tarvituse vahel.
Väliskaubandus lõnab, ükorkõis mis põh-
jusel, - kas tingitud välisest blokaadist
või seomisest valmistus seisukorrad.

Nüüguote aegade aegade raha on paber-
 raha! Oeldaks: paberraha kõigus, paber-
 raha langus omas väärtuses! Olega mires
 ta süs kõigus! Ja kõigus sellepärast,
 et kõigus terve riigi majandusline ja
 poliitiline organisatsioon... Tõngitud
 olukorrist on väimatu rahahulga regu-
 leerimine vastavalt ringjooksu, tarvi-
 tuse ja valmistuse nõudele. Emissioon-
 operatsioonid on koondatud, kas vabe-
 tumalt riigikassa kätte või jälle vali-
 tuse mõju all seisva pangaga, mis ei
 näe emissioonõiguses muud kui riikuse
 annutamise allikat, riskiiste defitsiitide
 katters. Pole ükseri rahasüsteem iseenesest
 häa, pidevalt stabiilne, automaatselt
 kohanev konjunkturiidile. Stabiilse valuuta
 aluseks peab olema kõigepäält stabiilne
 majandusline ja poliitiline seisukord.
 Seäranis on see makses paberraha kohta.
 Sellega saab meile selgus, miks varem-
 aja pabermaajandused lõpusid hantlitselt
 rahatahte suure väärtuse kaotamisega
 või roguvi üldise kokkuvarisemisega.

Põhjus on hantlitselt see, et silmas ei peeta
 ka elementaarsemaid rahaloomise nõudeid.
 Kõigepäält nende hulga ratsionaalse regu-
 leerimise puudus. Metallistise rahasüsteemi
 juures alusmetall ise paneb piirid rahohulga
 suurenemisele, ~~lühidelt~~ kuna paber selle vastu
 ei marseer midagi.
 Huid aegade kestus muutus seisukord. Leidis
 aset enam ka rahaloomise ratsionaalse
 ja teaduslike käsitus. Ja viimase aja paber-
 raha parus meile ka hoopis teist pilti.
 Paberraha on muutunud stabiilseks rahaks.
 Tegulise näite selaks andis parimolt
 Austria-Ungari rahakorraldus ja valuta-
 poliitika, nagu nõrgime ulpool. Ka praegu
 on tegelitselt maksoer peaaegu üldiselt paber-
 valuta. Ka ilmasõda on näidand, et
 „mõistatult reguleeritud, puht riskiline
 rahastieiem pole mitte ainult samuti
 häa ja tegevusvõimeline kui kulla, vaid
 parus majanduslike elule veel päris
 olulisi paremusi.“ [Dalberg].

o paber

Tähtavim vae paar rahandusareglas etteulavad nähtusot lühidalt näsitlusella võtta.

Täisväärtuslike metalliraha (kuld-) süsteemi juures on üheksa põhimõtteks see, et rahaüksuse seosmine väärutus peab vastama enamvähem nimelisele. Sellist tuleb ka metalliraha funktsioon - olla teatud määras rahvusvaheliseks vahetusvahendiks; tähendusvõrrast raha on võimalik ära sulistada ja omamaa rahaks ümberlüüa.

Kui ol sellist põhimõtteid (et seosmine väärutus, s.o. alusmetalli hulga hind, peab vastama rahaüksuse nimelisele väärutusele) tuleb aregooliselt rõõvade - kaaldu mis si ette.

XIX sajangu keskpaigast peale hakkas hõbeda hind järgemööda langema ja sellega hakkasid ka nende maade rahaüksused langema, kus olid hõbedala süsteem ühe vaba rahaloõmisega makser. Näitena langes hõbeda hind XIX s. keskpaigast alates 40. aasta juurde umbes 90%. Indias hõberuupia näitas täpipoolest sama langemisjoont; niisamuti Venemaal ja Austrias, kus hõbe rahaüksused langesid alla paberraha üksuse.

Et hõberaha edaspidi langemist ära hoida, siis suspendeeriti vaba rahaloõmine. Sellega kaotas rahaüksuse sideme hõbehinnast ja viimane muutus ka määrava rahaüksuse kursi kujunemisel.

Indias järgnes ruupiakurs täieliselt hõbeda hinnale kuni aastate 1892/93, mil lõpetati

vaba rahaloõmine, ja peale selle tõsis ruupia - kurs üle hõbeda hinnale. Sel nähtusel on suur põhimõtteline tähendus. Tõhendas, / vaba rahaloõmise hävitamisega kaotas alusmetall - hõbe - oma mõju ruupia kurstile, väärutusele, ja viimane muutus seega stabiilseks ja peegeldas omis rõõvumiseis ainult vahetusmajanduses ette - tulvavad muutusi. Kuni viimase ajani näitas ruupia kurs hõbedast kindlast, ehk hõde - da hind selle ajavahel sees väga rõõv / näit. 1915a. Kulla ja hõbeda vahetuse 1:39,84; 1919 aast. - 1:18,44; 1920 aast. - 1:32,20/.

2. Vaba rahaloõmisega saigi ruupia rahaks sõna tõsisel mõttes, lähtes põhimõttelt chartaal - rahale, paberrahale, idaalraahale, mis peegeldas omis rõõvumiseis ainult majanduslike muutusi, kuna „sees misel väärutusel“ ei või võlde mingit segovat mõju olla. Nagu nägime eeltoodust on alusmetall - „sees misel väärutusel“ - ainult rahaüksuse stabiilsust hävitavaks, segovaks, lisanduseks, mille mõju vabarahaloõmise kaotamise tuntuvalt küll vähendati.

+ Täisiks tahaks rõõvata alla võtta pangatähtede kahte süsteemide põhimõttelise kujunemise. Ehk küll pangatäht puhtal kujul ei kuulu iseenesest paberraha alla, kuid ta sisaldab eneses võimaluse saada paberrahaks, ühtekõrt mis põhjusel, metallile vahetuse suspensatsioon - järgi.

Pangatähtede kindlustusvüses on vanem inglise oma, mis oli makser ka Venes ja Jaapanis. See seisab selles, et seaduslikult on ettekohe äärmä määratud katmata pangatähtede summa (Inglismaal 1913. aastast 18,45 milj., Venemaal 300 milj.) sest faktiliselt on see osa nüüknüü kaardid n.n. maksu kindlustusiga (Steuerfundation, noqam-twe oelznereme), ning vastavalt umbkaudu sellele summale, mis nüü ütelda "töös" ja mis kunagi ei või pankra esitend saada korraga. Üle selle määrata pidiol tähed kindlustatud olema terwelt Kullaga.

Prantsuse süsteemi juures on pangatähtede hulka otsesoheselt kontingentid. 1897a. 5 miljardi, mida pärastpool suurendati 5,8 miljard. ja 1911 aast. 6,8 miljardini.

Samam edasi on Saksa rüqipanga emissioon-seadus, mis võimaldab nü otsesoheset kaitka kaudu et kontingentimist. 1910 1/2. seadusega määrati kindlaks ~~katmata~~ pangatähtede kontingent kokku 687 milj. (sellest rüqipanga emissiooni awal 580 milj.). Üle selle määrata väljalasitud tähtede päält pidi pank maksma rüqile 5% est makrou. Lükvel olvad panga-tähed peavad järgmiselt kaatud olema: 1) mitte vähem kui 1/3 metallis (Kullas), kussa ülejäänud 2/3 kaubareksliis 3rd keulise tähtpüeraga ja kahe kolü allkirjaga.

Dootor rüqipank väis tähti välja lasta

Kaks korda suurema summa väärtuus, kaital Kullatagavara oli ja pääle selle val 125. miljoni est. Närmisel seadus ettenähtud korral väidi seda summat veel suurendada 125. miljoni võrra. Kullaga katmata paber-raha pidi kindlustatud olema: 1) likevüdsote rüqipaberitega, 2) väljamaal kaitutavate rüqija hüpoteer obligatsioonidega, 3) pangal väljamaal oleva väitulevava (Kinnititud) Kullaga, 4) käskekslitega, 5) 6rd keulise nõudmistega välispankade vastu ja 6) prot. 1. ja 2. nimetatud paberitele nõudmistega, ilma vastu-nõudmisteta.

Nõukogu de Vene emissiooniseadus 11/12. 1920. aastal nõuab, et väljalasitud pangatähed peavad esitama 25% järgmis metallidega (Kuld, hõbe, platiina) või kindla välivaluutaga kindlustatud olema, kussa ülejäänud osa kergesti realiseeritavate ~~ka~~ võlakohustuste ja kaupadega.

Besti kavatsetatud emissiooniseadus on üldjoonis sarnane Vene (11/12. 1920.) emissioon-seadusega (võll. prof. Kurtschinoki, "Postim." det. 1925)

Ka päälikaandsemalegi vaartlemisel saab meile selgeks neis ülalatud pangatähtede kindlustusvüses ettelevate elementide progressiivne ümberpaigutamine. Meie näeme et sääl järgmis metallide kaitteprotsent väheneb järjekindlalt. Kui inglissüsteemi

juures ~~ku~~ ~~katte~~ ~~7%~~ üle teatud määras pidi pangatähed kaetud kullaga olema, teisel, siis Saksa emissioonivõla nõudis % katmist ja muudisid Nauruogude Veni koquni ainult 25%. Kuna sellest, mis puutub üle jäänud katte elementide, siis näeme sün sammutumist enamliikvõrdete poolt vähemliikvõrdete poolt. Näitaks, Saksa süsteem nõudis võrdete 3rd kuulid tähtpäeva ja kahte pooli allriiya, kuna Rootsi süsteem lubas katte võtta ja 6rd kuulisi; päle selle veel obligatsioonid, olguki väljamaale kotieritavad, millele liikvõrdete süski kahtlane.

Me peame järeltule tegema, et katte määr üldiselt nõrgeneb, mis kallismetallide % vähenemise, kui ka katte ülejäänud osa liikvõrdete suhtes. Kuld raha süsteemi jälele seadmisega ja pangatähile nende esialgse kuju tagasivõtmisega, s.o. vahetamisega kullale, võib vast olulisi raskesti sündida - kui ol meil pole see praegu sugugi tähtis. Pangatähed on praegu üldiselt vahetamata, s.o. paberrahana, käisus ja meil väime nende katteest kui paberraha katteest rääkida, millel võimasil pole tõeliselt sisurõksiselt päle võimaluse töstmise muud tähtsust. Kui katte, nagu ülal nägime, üldiselt nõrgeneb, siis näitab see ainult seda, et allakse äratundmisele jõutud, et katte % iseenesest paberraha

Kursile ära määravad mõju ei oma, et allakse taganema hakatud n.n. raha „seemise värtuse“ vajalikkuse õpetusist, mille puudumine nagu iseenesest takistaks raha õiget funktsioneerimist. Kuid see on sellele ulatamisele tegelike näibolega tõmmand kriispuu.

Ilmasoda näitas, kui võrd siutuks muutus tegelikest su kolmandikkatte mõte Saksa maal. See sai etteväändeks, melitusse suuremale paberraha hulkaade väljalaskes. Kuna kulla taganema iseenesest ei luband kuigi palju ^{pangatähki} välja lasta (kolm korda enam!), siis hakkati heid rüki võlakohustuste ja kassa tähtede vastu ikka kolmandikkatte põhimõtel ringjooksu saotma. Käte muutus seeja sõnakolmeks, paljaks trükituks epiteediks pangatõhel, mille mingit tähtsust ei rahva uueldusele ega ka rahatõle värtusele endale.

Raha funktsioonid.

Rahal on vahetusmajanduses kõige peält kolm peafunktsiooni tähta ja nimelt: 1) olla varaade väärtusmõõtjaks, 2) olla kaupade üldises vahetusabi võttes ja 3) olla seaduslik maksuvahend. Oma arengoise kujunemise poolst on kaes esimest vanemad, kuna viimane hiljem

siindinud seaduslike aktiga. Praeguseja
 organiseeritud riiklike ja majanduslike
 korra juures tuleb kolmandat funktsi-
 onni - olla seaduslik maksuvahend -
 pidada oma tähtsuse poolest primääri-
 seks. Riik oma siveräänse võimuga
 kuulutab, misuguste objektidega tule-
 vad vastastikused maksulised kohus-
 tused täita jne. sellega saavad need ob-
 jektid üldise nõudmise esemeks o. o.
 rahaks. Muidugi, riik võib ükskõik
 misugust majanduslikku asja rahaks
 kuulutada, kuid tegelik elu paneb
 vahetusvahendite teatud nõudmised ette,
 millega ka riigil arvestada tuleb. Selle-
 pärast kuulutab riik harilikult ju
 aeglooliselt kujunenud, aeglooliselt tun-
 nustatud vana rahaks. Misuguseisena
 esimesel kallismetallil oma füüsiliste
 ja majanduslike omaduste poolest. Et
 raha väärtusmõõtjana, nagu iga mõit-
 urus, piidi omal suuruses enam-vähem
 püsiv olema, siis kallismetallid selles

mõttes olid sobivamad, sest nende väärtus
 kõikumine võrdlemisi kitsaist piirides.
 Kuid viimasel ajal on riigid looma haperand
 raha, mil iseenesest pole ^{suurimist} majanduslik
 väärtust mõne majanduslike vara hool,
 näiteks paberraha. Milles seisab siis
 paberraha väärtus! Majanduslikult kõige
 päält sellis, et demaga, nagu iga
 teise rahaga on võimalik osta päris
 reaalse väärtusega asju või kustu-
 tada võlgu.

Paberrahaks sõna tõsisel mõttel tuleb
 pidada ainult misugust, mis täidab
 kõike kolm raha funktsiooni: alla
 väärtusmõõdur, 1) vahetusvahendiks ja 2)
 seaduslikuks maksuvahendiks.
 Lühime: Kas paberraha suudab sama
 hästi täita kõike rahafunktsioone,
 nagu metallgi? Mis puutub viimasesse,
 siis on see paberraha suhtes olulise tähen-
 dusega, kui ei tawita ka erilist selgi-
 tust, - sest riik oma siveräänse võimuga
 võib iga asja kuulutada seaduslikuks
 maksuvahendiks.

Rüklirik proklamatsioon on olulise tähtsuga ja sellist tulevad automaatselt ka teised raha funktsioonid. Kui vahetusmajanduslikest seisukohest väljaminek tuleb pida esimest funktsiooni - olla väärtusmootjaks - tähtsaimaks. Et vahetus äieti toimuda värs, siis peavad varade vastastikused väärtused suhteliselt rahavõruses äieti avalduma. Selleks peab rahavõruse suurus väärtuselt olema püsiv ja muutumatu. Kõik värs äinult on sellis suuta: on paber raha kui majanduslike väärtusmoot iseenesest püsiv ja kaitumatu? Paber rahal pole suunist väärtust, ta väärtus ei sob äinult avaldusel ja uuel, et selle kui suaduslike maksuvahendi vastu võib igal ajal iga kaup vahetada. Sellega on tihedalt seotud oleva õigulise korraga ja olehel ka viimasest ära. On rükliline seisukoht kaiti stabiilne ja rahandus ratsionaalselt korraldada, süo on ka rahavõruse kaitumatu, stabiilne ja täielik oma väärtus-

mööduna laitmakult. Kogemus reaalselt on tõendanud paber raha püsiva stabiilsuse võimalust teatud eelduste juures ja ühtlasi sellega on ka lahendatud küsimus, millisena funktsioneerib paber raha väärtuste mööduna.

Rahaväärtusest

Vahetavarade väärtuse hinnangus on meie kriteeriumiks raha, selle väärtuse vägendus teatud rahavõruse hulgas. Aga millega mõtta süo raha enda vahetuväärtust? Ütleme, et ärsin maksab 100 marka ja õun selle vastu 10 mkr. Süt on meie selge nende väärtuste suhe antud momendil ja me ütleme, et esimene asi on teisest 100 korra väärtuslikum objektivsus vahetumajanduses kujunend hinnangus. Väime süo puht matemaatiliselt tagaspidise järelduse taha ja ütelda, et ühe marka väärtusiks on 1/10 õuna? Kui õun maksab sügisel 10 marka, kuna kevadel võib olla ju 15 mkr.! Kumb on süo

omas vahetuväärtuses muutund, kas õnn
või mure? On meil rahaväärtuse hinnan-
guks kriitarium käes, kui tsitame seda
seda teatud momenti kaupade hinna
inoleksarudest?

Esiters katsume selgust muretseda küsi-
musele kas vahetusest aineräärtusliselt
peab iseenest sündima ekvivalentselt ja
kas see ettekujuks jääb alles ka rahalise
vahetuse juures.

Ostmise ja müümise praegusel kujul
on elajaloolise naturaalvahetuse arene-
numaas modifikatsiooniks. Vahetus-
mitte iseenest seisab selles, et väima-
likult võrdväärtusliselt saada kaup
võrreliste vastu. Vanal ajal, mil vali-
tus ainult naturaalmajandus naturaal-
vahetusega olid selleri teatud kombeli-
sed väärtusreolid kujunenud, mis pidi
(väärtuste) vahetust kergendamal. Näiters
vanul germano-lasil: 1 hõng-6 siiga; 1 täis-
kassannid ori - 1 hobuse; 16 mõitu nisu -
24 m. rukkiot - 12 m. ube juu. Need küsim.
oli süin matemaatiliselt ekvivalentselt

vahetus võimalik? Misidugi mitte! Loo-
dusvanad oma loomulikude omaduste
poolst on mitmesugused. Süin talitesti
umbkaudselt palja silma järgi otsus-
tavate asjade dimensioonide järgi.
Vanu-Rooma rahukõuseks oli ass, võrdne
naelale vasele. Isimese vahetugi aegu oli
kariistumäär seadusliselt fikseeritud,
nimelt, kas 3020 assi või 30 hõnga ju
2 lammas (Lex Aternia Tarpeya 441 o. Ch.).
Järgelikult: 1 hõng - 10 lammas.

Sarnasile kombeliselt kujunenud väärtus-
vahetusele tugener vahetus ei ole, vähemalt
materjalselt, ekvivalentselt.

* Tolasi näeme aeglooliselt, et sagedalt, süin
mingi suguse välise survesta on tarvitatud asja
vahetuväärtusina, millel iseenest väga
püratud seamine väärtus, millele maksus
tugenes ainult asjoolule, faktile, et igapäi-
keid vabatahtlikult vastastikuse usal-
duse alusel vastu võttis. Näiters Schoti-
maal naelatööstuse pürronnis on vahetus-
vahendina tarvitatud naelu (Ad. Smith).

Milliseid tõmbame tõukame sät süs järel-
 duasi? Kõige peält seha, et vahetuse jüures
 pole iseenesest otsustar vääräärtusline
 ekvivalents; me aimet mõtlime, kujutame
 ette et vahetuse jüures peaks saama an-
 tud asja vastu samaväärtusliiselt teist
 asja. Kuid süs ei mänaq; materjaku (võrd-
 sus) ekvivalents mingit otsustarat rolli.
 Otsustander on kõige peält asja hinda-
 mise jüures selle suhteline tarvidus. (Ma
 tarvitau praegu väga kontulid ja ma
 olen praegu nende vastu enam väärutus
 üksusi nõus andma kui läinud nädalal).

Selleqa on alus võetud metallistide
 tõendusel, naqa õks vahetuse jüures
 hindamine silitud rahakõuse väärutu-
 silu ja naqa õks see väärutus hinda-
 mine otsustar hindade kujunemisel.

Näiters Diehl (Deutschland als geschlossener
 Handelsstaat im Weltkriege "S. 21. 1916):

"Produktmolid võivad ostukimulisiit
 tarvitajailt nõuda: nüüd hinnake ühe
 üldiselt nõuetava vara suhtes, näiters
 kulla, palju tei minu kourha eest seha
 anda väite."

See on kindlasti väärtekerujutus. Kui üldse
 mingist võrdlemisest või hinnangust ostu
 jüures jätta väib olla, süs olenet see isitero
 ostja antud asja suhtelises tarvidusis
 või jälle tema käsutada õbra raha hulqast.

Üldtunnustused, õigem-enam lasali laqa-
 nend-seisurohad rahaväärutuse hinda-
 misel võvad tõenduselu, et kaupade väär-
 tus väh'endurvat rahakõuseis, kuna ti-
 selt poolt raha enda väärutus tiisvat
 määrata hindade üldise tasapinnu järgi.
 Sella alusel seisab ka n. n. rahaväärutuse
 määruline teooria (kvantitet-teooria),
 mis teaduslise alquse sai ju XVII. sajau-
 que Bodeni, Baranzatti ja Lovre'i õpe-
 trisist, kuid täielise teaduslise sisu sai
 ta Ricardolt ja Ad. Smith'ilt. 1797 aasta
 Englise Bankrestriktioni aegu tõusnud
 vaieldusis modifitseerud kvantitet-teorie
 n. n. Currency teoorias, millel Englise
 rahareformele otsustar mõju on olnud,
 kuid ka praegu on kvantitet-teooria mossi-
 des väga populaarne, üiti polberrika
 hinnanguel.

Kvantiteet-teooria tõendab, et hindade tasapind
 antud maal antud momentil onel üra
 rahahulgast, mis on üldiselt ringjooksu.
 Kui, kõike teiste tingimuste samas-
 jäämise korral, raha hulk maal suu-
 reneb, siis vastavalt tõusevad ka kauba-
 hinnad. Kõiki muutusi hindade tasapin-
 nas kaldub see teooria vaatama, kui
 olenevat raha hulga suurenemisest või
 vähenemisest.

Väljapaistramaks selle teooria esitajak-
 tules peidada Ricardo'd, kes esitab seda
 õige kategoorilisel ja matemaatili-
 selt täpsel kujul. Ricardo arvas, et kui
 maal on palju raha, siis peidavad selle
 vahetusväärtus langema, väljendunult
 kaubahindade tõus, kuna ~~vastavalt~~
 odava raha väljavoolu tagajärjel oleks
 seisukord tasakaalustunud; vastupidi,
 raha vähesuse juures tõusvat selle väärtus,
 aga kaubahinnad langevad, kui väljamaalt
 odavam raha sisevooluga saavutub tasakaal.
 Nii käsitleb Ricardo seda vahetorda raha
 hulga ja hindade vahel kui mekaniilis-
 automaatset.

„Rahahulga suurendamine või vähenda-
 mine vastavalt, kas tõstab või langetab
 kaubahindu“ - nii rõhatab Ricardo tõendus.
 See mõju peidavad looguni araldama mate-
 maatiliselt eksakt kujul, nagu mingi
 loogiseadus.

Kuid kui me tegelikult hakkame võrdle-
 ma kvantiteet-teooria ekstreemse tase
 tegeliku eluga, siis saält liigume nerke
 vähe toetust.

On ju tõsi, et rahahulga suurenemisel
 on tendents mõjuda hindu tõstvalt (Selle
 mõju mehhanismi selgitame all pool),
 kuid see ei mõju mitte proportsionaal-
 selt üga kauba suhtes ega ka proportsio-
 naalselt juurutisleva raha hulga.
 Rahahulk mõjub kaudset hinnule, ta
 loob teatud psüühilisi impulse hindade
 tõusuks, kuid see kõik ei loe end mate-
 maatiliselt arutada.

Kuidas, või mil teel siis mõjub suurenev
 rahahulk? Praeguse majanduslise korra
 juures võib see sündida kolmel viisil:
 1) läbi individualmajanduste sissetulekute

suurenemise, 2) läbi diskonto protsendi muutmise ja 3) rahahulga suurenemise järgi avaldunud mõju rahvamasside teadvusele, s.o. avalduse läbi. Vaatleme kõiki viise eraldi.

Esimene juhuseel on rahahulga mõju kõige enam vahetum. Kui Ricardo tõendas, et rahahulga muutusile automaatselt reageerivad rea hinnad vastavalt muutusega, kuid ta ei sehtand ära seda mekaniismi; nimelt mil viisil see mõju avaldub.

See küsimus leiab ju arvurikkais vanemais tris käsitlust, milledest väljapaistavad eriti Fooki ja Newmarchi kirjaliku statistilise materjaliga varustatud huna-ogloolised töid, kus leiab küsimus rea põhimõttelist valgustust. Fook viitab eriliselt uurimise alla „selle viisi, kuidas uus kuld terve ilma kaubavahetuse vahel jaguneb ja aegamööda sissetulekute suurenemise esile tuleb ja selle läbi võib hindade tõusule.“ /Fook: „Thoughts and Details on the High an Low Prices,“ cit. Diehl: „Über Fragen des Geldwesens etc.“ S. 76/

xvi-xvii. sajandil, mil pöörle Ameerika ülesleidmist suurel Kullahulgad Euroopa veeresid, tekkis suur hindade tõus - u.n. hindade revolutsioon - selle tagajärjel, mis tavamalt avaldus just neis mais, Kuhu see Kullavaral Kõrge pöialt oli sihitud, nimelt Hispaanias ja Portugalias. Et enamalt igalpool valitses vaher rahalõõmine, siis loomulikult mõjus see rahahulga suurenemisega. Wiebe, omas Kapitaales töös „Zur Geschichte d. Preisrevolution d. xvi und xvii Jahrhunderts,“ seda protsessi uurides, tuleb põhimõtteliset samade otsuseid, et rahahulga suuremine läbi sissetulekute suuremine tei hindade tõusu kaasa. Sissetulekute suuremisega suurenes üldine ostujõud ja sellega ühtlasi intensiivne varade nõudmine. „... Olega paljoo Kullatagavara suuremine ei või hindade tõusu põhjustada; uuesti juuretulev raha peab enne turul ostjana esinema ja sellega nõudmist sümmiteama... Rahahulga hindutõõster mõji ripub

täieliselt sellest ära, kui võrd ta nõudmist suurendab. Samuti ripub kaupade nõudmise värs, suurus, intensiivsus sellest ära, mille sissetulekute arvel rahahulk suureneb."

Kõik see saab süs ainult sellis, mis - sugune ühiskondlik grupp saab sellest suurenemisest suurema osa; vastavalt tõuseks nõudmine sellele kauba jõuigi, mille suurema tootajana see esineks. Vahetusmajandus - liselt aga teame, et ühede kaupade hinna tõus kandub aegamööda ka teistele, s.o. muutub üldisena.

Uuemas kirjanduses esitab põhimõtet - et rahulga suuremine hinnade mõjul läbi sissetulekute - Liefmann ("Die Geldvermehrung im Weltkriege"), kuid teisest vaatepunktist väljamõeldud. See on järeldus teinud Liefmanni enda majandusteoorias, mille järel tuleks rahaväärtust kaardeldi indiviidualmajanduste sisu kohalt. "Mitte raha, vaid sissetulekud ostavad ravu." Raha on ainult üksikmajanduste sissetulekute üksuslik väljendajaks, "abstraktseks arvutusvahendiks", mil

mil pole iseenesest tähtsust vahetusma - janduslikes protsessis. Sellest loomulike järeldus, et Kuldvaluutat või paber - rahade vullakatit tuleb lugeda täiesti ülekasuks. Kasaldu ei kannatavat selle all sugugi. "Bei der Geldvermehrung kommt es nicht auf die Deckung, sondern auf die Preise." Raha on mõõdukas, nagu toll või nael; sellega mõndame arnete vahetusväärtust ja rahavärsuste hulgas väljenduvad väärtuste käikumised - hindade näol - pole tingitud mitte sellest, et raha - värsus iseenese väärtuses muutuks, vaid põhjus on ikka vanade Rühel, s.o. läbi sissetulekute suurenenud või vähenenud nõud - mis ja pakumises.

Kuid Käik sissetulekud ei tarvitada mitte vanade omandamiseks, teinud osa neist kapitaliseeritakse, lõheb pankadesse hoiule või vahetusmalet valmis - tusse. PANGAD elandavad diskontoprotsenti, mis stimuleerib jällegi ettevõtlikust ja nõudmist, kuna maaleks protsent kapitalilt

ei sunni müüjaid varade pakumisele ja need on äraotaval seisukohal. See kõige sünnitab tendentsi hindade tõusuks.

Kolmandaks mooduseks, mille lähi rahahulga suurenemine mõjub hinnule, on traditsiooniline usaldusküsimus.

Usalduse mõju paber raha juures kaalutakse ikka ülehindama. Suurem ehk vähem usaldusmäär rahaväituse vastu olvat olulise tähtsusega rahaväituse hindamise juures. Usalduse kadumine mõjuvat kaasa raha kiiremale alahindamisele, mille järel duseks hindade tõus. Usalduse kõvendamiseks olvat rüüripõngas teatud kullahulk rest-tes võimalik.

Usalduse ~~kuimuse~~ ^{müiste} on põhitud vanast rahadusteoreetilisest õpetusest, mille järgi paber raha on riikliku võlg, mille riik lojuko pidi ikka kulla vastu välja luuastama. Kuid ürgi paber raha vahetuskohustus on ammu ära jäänud ja vahetitarust ei vaadelda enam kui olulist nõuet paberraha loomus suhtes. Sellega on ka usaldusküsimus reaalse aluse kaotanud ja teepilise elu on ka näidanud,

et sellal mäistlikult organiseeritud paberraha juures ei ole tähendust.

Kokkuvõttes peab rahaväituse kvantiteet-teooria suhtes järgmisele hinnangule tulema.

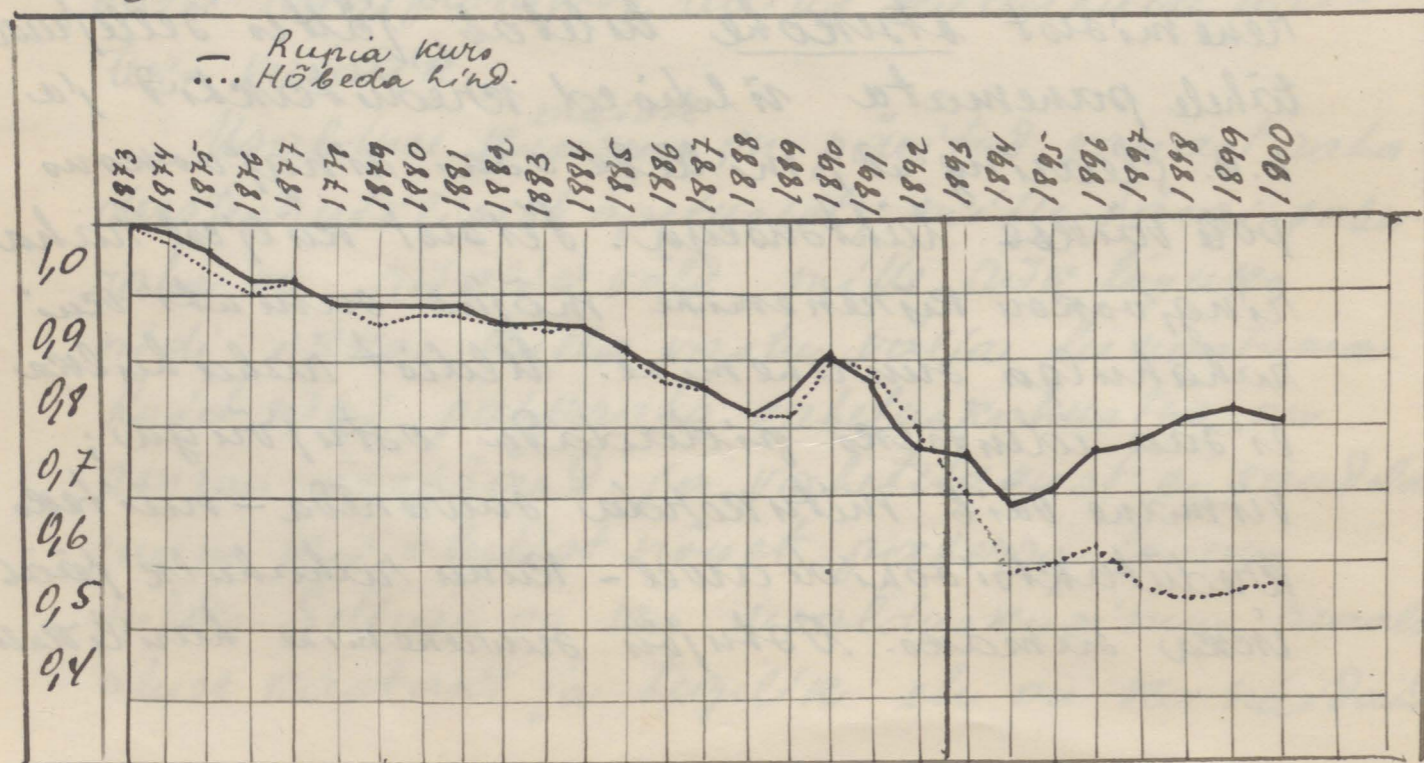
- 1) muutused raha hulgas kahtlemata avaldavad mõju hinnule,
- 2) Kuid see mõju ei avaldu mitte vahetumalt vaid kaudselt, ega ole suguvi ka uhtlane ega proportsionaalne käiride kaupade suhtes,
- 3) lähidaegsed raha hulga suurenemised ei avalda hinnule mingi sugust mõju.

Kvantiteet-teooria pääpundus seisab selles, et ta hindade tõusu rahahulga suurenemisest stsekohe tulitab, jättes sellejuures tähele panemata üldised kreditaaktid ja n.n. clearing'ud, millede osa ringjooksu pole väikse tähtsusega. Seisest küljest raha ringjooksu kiirenemine mõjub samuti kui rahahulga suurenemine. Üldiselt raha hulka ei saa identseks pidada ostujõuga; viimane võib mitukorda suurenda - näiteks kreditaakti ooni de arvel - kuna rahahulk jääb ikka samaks. Ostujõu suurenemine häilitab

mõjub hindu lõtkuvalt samas järeva pa-
mise juures. Rahavärsuste hulgal pole siin
tähtsust, sest seda ei või samastada ostu-
jõuga, nagu nägime ülpool.
See oleks kvantiteet-teooria tugev tüt.

Milles süs süs sisal rahaväärtus?

Metallrahade juures oleme se päämised raha-
värsuste seomisest väärtusist, s. o. sisaldata
alusmetalli hinnast, sel korral kui on vaba-
rahaväärtmine. Viimase juures liigub rahavärsuste
kurs täieliselt alusmetalli hinna kujune-
mise järgi. Näiteks Indi rupia ja hõbeda
hind.

Tabelist näeme, et rupia kurs järgnes täieliselt
täieliselt hõbeda hinnale. Siinukeseks rupia edas-
põidise (hinna) kursi langemise takistamiseks oli
kõrge rahaväärtmine lõpetada, mis ka 1892/93. a.
läbi vüdi/tabelis ära märgitud vertikaalse joonega).
Põrsast seda näitas rupia hõbeda hinna suhtes
tõus.

Tseloomustar on ka see, et Austrias pöörd raba
rahaväärtmine lõpetamist 1879. a. hõbegulden tõusis
kursis kuni 31% üle hõbeda hinna.

Nii näeme, et ka metallraha juures ei saa nende
väärtust täiesti olenevaks tihha nende alusmetalli
hinnas. Rahaväärtmine kujuneb vahetusmajanduse
eriliste seaduste järgi, mis et seda alusmetalliga
sioluuda on võimalik. Kvantiteet-teooria ei
ütle metallraha suhtes palju, sest ~~metall~~ metall-
raha hulke ei saa mitte kergelt suurenda või
vähendada. Seni on jäänd kriteeriumiks rahaväärt-
tuse hindamisel ikerka ainult hinnade üldise
tasapinn. Selles on tulstatud ka n. n. raha-
väärtuse konjunkturoorina, mis ooga ka
mida on olulist ei paan. See tõendab, et kõrge-
konjunkturi ajal hinnad tõusevad (teiste sõnadega,
rahaväärtmine langeb), kuna madala konjunkturi ajal
vastupidi.

Kui vast metallraha juurus selle väärtust
 kuiolagi alusmetallist tulutada saab, siis paber-
 raha juurus pole sarnast väärtust määravat
 momenti; peaaegu kätte protentsi, mil aja peh-
 suremat tegelikku tähtsust. Me nägime ül-
 pool, et raha väärtus on peamiselt ~~avaldu~~
 vahetusmajanduses endas, sellepärast tuleks
 paberraha esiteks just seisukohast vaatluse
 alla võtta.

Me nägime espool, et materiaalne ekvi-
 valents pole vahetuse man oluline; siin on
 enam praktilised momentid, suhteline tawi-
 jne. ära määravad. Antud vana on mil
 praegusel momentide seotavõrd väärt, kui-
 võrd ma seda praegu tavitam. Subjektür-
 sete hindamiste avaldajaks turul on hin-
 nad. Varade väärtuste hindamised väivad
 ajas ja ruumis võiga muutuda vastavalt
 üldise tawiduse jne. muutmisele. Aga
 millis siis peegelduvad need vastas-
 tised väärtusmuutused? Natural-
 vahetuses peegelduvad see kõige põialt
 vahetatavate varade vahetusvahetorra
 muutused, kuna rahamajanduses peab

avaldu ma rahas. Nii et loomulikuks
 raha funktsiooniks oleks olla baromeetrike
 varade vahetusväärtuste suhtelisele muu-
 tumisele, kuna n. n. raha „suumine vää-
 rtus“ ei avaldaks mingit rõivalmõju. Sar-
 none raha oleks ideaalne raha. Siit
 välja minnes ei või metallraha pidada
 iseenesest täiuslikuks, sest see on tihedalt
 seotud alusmetalliga „vähiväärtusega“,
 mis, nagu iga majanduslike vara, oma
 väärtuses püsivatu.

Paberrahal pole sellast tekiavat alus-
 metalli; - võib siis paberraha olla või
 saada ideaalseks väärtusmõõtjaks?
 Kas „suumine väärtus“ on raha juurus
 oluline, siis võtame järgmise lihtsa
 näite:

Kujutame ette kaks küla, millised ole-
 nagu isoleitud muust maailmast ja mis
 rahuldaks oma tarbed naturaalmajon-
 duslike teel; samuti ka vahetus oleks natu-
 raalalusel.

Nende külade vahel oleks vastastikune
 produktserimisjaoitus, mis, ütleme, tingitud
 looduslikest seisukohtadest: esimene küla

pääsissetuleku hallitarko - põllu saadused, kuna teise - karjasaadused. Antud momentide, ütleme, valitseb vastastikusis nõudmises ja pakumises tasavõrre.

Mõngime nende sissetuleku rahavõrre, ütleme krooni. Mõlemate külade sissetulek oleks võrdne, Kummagi 100.000 krooni väärtuses, millest lähem Kummagil poole, s.o. 50.000 kr. väärtuses vastastikusis vahetuses. Sellele vastab ka nende keskmise tavitus. Kui järgmisel aastal võib anda põld hääd saare: ja esimese küla sissetulek muutus kahekordseks, s.o. 200.000 krooni'le, kuna teise - jääb endisiks.

Esimese küla tavitamine tõuseb - tavitamine haurikult rikka tõuseb sissetuleku suurenemisega - ütleme 1 1/2 x, s.o. 150.000 kr, oellet vast pool - 75.000 kr. eest - karjasaaduste arvul. Karjasaaduste turul vaba kaup ainult 50.000 kr. eest.

Suurendatud nõudmise endises jääva pakumise juures pidi loomulikult tooma muutusi endisisse väärtusvahetusesse.

Endine väärtusvahetuskord oli, oletame:
1 puud jahu - 4 naela võid.

Pärast nimetatud majandusliot muutus karjunes väärtusvahetuskord: 1 pd. jahu - 3 n. võid. Nüüd vaatleme antud küla sündind väärtusvahetuskorralisi muutusi läbi rahavõrre - krooni, mille juures oletame järgmise võrre: 1 puud ~~1000~~ jahu - 4 n. võid - 4 kr.

Täheleand, ette neis külas sündind majandusliis muutusi oli väinaka hinnaks ühe kroon.

Pärast sissetulekute muutumisi karjunes nõudmisest ja pakumisest järgmine vahetuskord:

Esimeses külas:

$$1 \text{ pd. jahu} / (4 \text{ kr.}) = 3 \text{ n. võid} (4 \text{ kr.})$$

Teises külas:

$$4 \text{ n. võid} (4 \text{ kr.}) = 1,33 \text{ pd. jahu} (4 \text{ kr.})$$

On ettekarjutus nõugetune, et piolera väärtusvahetuskorralise stabiilsedi juures kaldutakse asja vaatlema nü, et oma maa (sünd, küla) vana käsitatakse endise väärtuslisima, kuna välismailt sissetoodud kui kallineid või oharvend. Tärgelikult oli, vähemalt esialgu, asi nü, et esimeses "külas" hinnati ühe 1 pd. jahu 4 krooni

Runa teises - 4 k. vürd 4 rrowni; ainult
 aegamööda niivõõdus see vahe ja väärtus-
 vaherord stabiliseerus matemaatilisel
 keskmisel. Nüü süs: esimeses külas kall-
 nes või näiliselt (kui "importkaup") ja
 teises vastavalt odavnes jähu (kui "import-
 kaup"). Loomulikult järgnes sellele mõlemas

"mais" hindad üldine tõusu tendents:
 Esimeses - sellepärast, et oli kallineid import-
 kaubana "või", mis mõjub vahetusmajandus-
 liselt aegamööda üldise kallinemisena.

Teises - sellepärast, et "või" kallinevaisega
 oli saavutatud selle ekspordist lisa tulu, mis
 samuti nõuab üga sissetuleku (muutus) suure-
 nemise mõjub hindu tõstvalt jne.

Nüü näeme mõlemas "mais" ilmnerat
 hindade tõusu tendentsi. Milliga seda
 seletada? Ole see "raha seotmise väärtus",
 ostujõu langemisest? Silmanähtavalt
 mitte, sest raha esines siin ainult sisse-
 tulekute ükouslise väljendajana. Süt
 võime teha järelduse et raha on paljas
 mõõdukus, mille juures pole tähtis selle
 metallalus või kätte % Raha ühikandera

on teinida vahetusmajanduse toimidesit,
 tema omaduste hulgas pole funktsiooni
 - minna lõppude lõpuks rannana väärtus-
 lises toimiseses. Siinult majandusliste
 varade juures on selle aineliste omaduste
 hindamine selle väärtuse kriteeriumiks.
 Sellepärast on see raha funktsiooni de
 mitte mõistmine, kui talle külge poeji-
 tarise mõni faktiline väärtus, teatud
 positiivne ostujõud või seda talt nõu-
 tarise. Ka kullal pole seda. Ka kulla
 reaalse ostujõud on end pidevalt muut-
 nud, aastakümnete kestes järjekind-
 lalt langenud. Me peame aratundmisele
 tulema, et hinnad on ainult reaktiiv-
 arvad, ka kuldvaluuta juures. Kui töö-
 lispalgad on kaubahinnade aramääravad,
 süs ripuvad esimesed ise igapäisete tarbe-
 ainete hinnust. Kui, näiteks, tõusevad
 liha- ja leivahinnad, süs peavad sellele
 järgnema ka tölispalgad, mis oma reorda
 mõjutab antud tööstusproduktide tõusuh.
 Nüü näeme, et üga muutus nü tölspalgas rei-
 möhe vara hinnas toob endaga kaasas
 muutusi vahetusringjooksus endas.

Süü ei mäagi rahavoointus mingit rolli. Rahavärsus on ainult nimere vara väärtusele, teieiti pole ka kuldiresuuga. Nimi jääb, kuid vara väärtus muutub, ja ongi väimase sajangu kestis pidevalt langenud. Tegelikult pole ka kuldvalutamiseenesest mõju hindade kujunemisele, ta peopelab hinnus ainult töös ja varus kujunenud vahekorral. Tä on nimere vara hinnule, millega on vüdüd kõige väärtusvahekorrad üldise nimetaja alla. Raha on hindade kujunemise suhtes täiesti indifferente, ta avaldab enda kõikumisis relatiivsiid väärtusvahekorralisi ümberpaigutusi. Kas hinnad pidevalt tõusevad ja sellega reaalse raha ostujõud langeb, nagu se on sündinud kullroo kuni väimase ajani, ripub kõige neist olukorrist ära, nende edasi kestmisest, mis senini on põhjustanud progressiivset hindade tõusu ja sellega raha reaalse väärtuse langust. Tegjate kestis relatiivset suurenevad tööpaliga, tööliste organiseerumise täqajajel, sotsiaalse

hookeande laienemisel, kõrgnevat tollimääradle tähtsamale tarbeasjale, samuti tähtsamate tooreasnete tagavarade [pau, kiviäsi, metall, jne.] vähenemisel turve ilmas avaldavad tendentsi hindade tõstmiseks ja sellega raha ostujõu langemiseks. Selle vastu rahvusvaheline tollipiiride äraaastamine, ökonoomsemale alusele seatud valmistus, suured viljasaagid, jne. võivad mõjuda hinnule allasuruvalt ja ühtlasi sellega rahavoointuse tõusule.

Raha ja rahavoointust käsitlevate teooriade väime jaqa kolme liiki:

1) Metallistline realism.

See on kõige vanem vaade, mille järgi raha on ainult vahetasakivana funktsioneeriv väärtuslik vara. Et raha korralikult omi vahetasakivandud täista võiks, siis peab ta ise kindla reemise väärtuse omama, mis olvat ka hindade kujunemisel äramõjor moment. Vahetus ega kaasas käiva ja iseenest mõistetava osana olvat rahavärsusele sihitud primöiarne väärtushindamine ja selle võrdlemine ostetava

Raha väärtusega.

Et see on tegeliku vahetusmajandusliku
pääkolvaga vaheti tööjõu - või näidat
tud ju elpool. Vahetusartikli juures kehtib
hind või kõige peält ühikostjate subjek-
tiivse hinnangu viisi (suhteline taseidus jne.).

1) Chartalistlike realism.

Chartalistlike rahades nimetatase hõlmat
paberraha, mille maksvus tingenevad nagu
riiklike aktide (charta), riiklike võimude.
Selle järgi on raha ka puhtalt paberra-
huna juures reaalse väärtusobjekt, mida
võime soovutavat oma "kalliduse",
"kasulikkuse" jne. löhi (vide. "Was ist Geld-
wesen nach dem Kriege" - Kleyer, Otto).

Individualmajanduste perspektiivilt raha
natuuri uurides peab märkima, et suure
tulena, et ühiskondlikult raha nimelt
esineb varanduse osana tiste eriom-
dust sünnitavate varade seas. Sarnase
vaatusega saab nagu tsemistatud
raha üldmajanduslike päästajaks, mis
seda mitte tiste varade hulka ei loe,
vaid otse vastupidis, mille ülesandeks
on ringjooksu teenida, ilma et ise varana
omandatud või tavitatud saada.

Raha omamine on ainult ülemineku-
stadiumiks või vana omandusest teiselt.
Nüüd mitteõigelt valitud vaatepunkt
rahahõimu ~~mitte~~ ebaõigelt hindamiselt.

3) Chartalistlike nominalism.

Raharühklike teooria pooldajad tänuks, et
väärtusüksust tuleb mitte realsena
vaid nominaalsena käsitleda. Selle järgi
on rahahõimu ainult abstraktne arvutus-
vahend, milles peegelduvad relatiivsed
muutused vahetusmajanduste väärtuste
vahelkorris. Hindade kõikumised olenevad
ainult kaupade külgelt, mitte ^{Rahaga} raha
külgelt. Raha kui niisugune ei oma mi-
nit majanduslist väärtust. Seega on
on "rahaväärtus" kui nurinuisaine
oma aluse kaotanud.

Elpool esitatud seisukohtad rahavää-
rtuse suhtes umbes vastavad sellele. Kuid
et selles enam selgust saavutada, järe-
koitan nominalise teooria väljõoni
selle pääesitaja Friedrich Bendixeni
tööde kaudu ("Das Wesen des Geldes" 1908;
"Währungspolitik und Geldtheorie im Lichte
des Weltkrieges" 1916; "Das Inflationsproblem" 1917).

Bendixeni järgi pole rahal seest
väärtust mispärast ei saa ka rääkida
selle väärtuse käikumisest või langemisest.

"Einen primären Geldwert gibt es nicht
und was man Geldwert nennt, ist das
Spiegelbild der Preise." Hindade käiku-
mine on tingitud kaupade küljelt.

"Ihm pole mitte sellepärast külm, et
termometer näitab langust, vaid ümber-
pöördukt: elavhõbe termomeetris langel
sellepärast, et külm." Analogiliselt
rahavaruse käikmine on näilik,
irrealne, see ainult peegeldusvahetuses
esinevate kaupade väärtusvaha-
korolade muutusele.

Mis tähendab siis rahaväärtus?

See käsimus nõuab selgust mis asuvad
tarvise mõisteis kui ka väljendusis, sest
vähemgi ebatäpsus, ettevaatamatu
väljendus võib tuua loogilist komistust.

Dehl õpetab:

"Nürikuu kui on olemas individua-
listline vabal väistlusel tugenev rahva-
majandus, on ka rahaks üldiselt hinnatud

vara tavilik, s. o. funktsiooniks, mille
väärtusega oleks võimalik teiste varade
väärtust võrrelda... Valmistajad võivad
ostuhimuliselt tootjajailt nõuda: nüüd
hinnaga üldiselt nõuetud vara, näiteks
Kulla, suhtes, palju teie meie kauba eest
anda tahate." (Dehl: Bankarhiv 12. 1906)

Lühidalt: Armas Kulla vastu olavat
esimene ja ülim väärtusaristinq. Selle
väärtuse vastu hindavad inimesed käiki-
tisi võimalikse väärtusi. Nõnda põhje-
herad siis käik hinnad raha, s. o. Kulla
väärtuse hindamiseks.

See on Dehli põngi nü. Kuid see pole mi-
dagi rohkem kui üks kabinetline abstrak-
tsioon, millest tegelik elu, ega ka mõnede
praktiline psüholoogia midagi ei tea.

"See on metallistline pöörasus" (Bendixen).

Ükski inimene ei morda kauplemise
jures vara (väärtust) Kullaga või selle
väärtusega. Mite rahaväärtus pole
primäärseks ettearjutuseks suhteliselt
millele käik teised väärtused mõndame
või võrdleme, vaid otse vastu peidi:

hindade tundmine määrab rahaväärtuse
 ettekujutuse sisu, mille juures on täiesti
 ükskõik, millisest arust rahamängid
 on tehtud. Rahaväärtus pole niisugune
 mingi iseseisev suurus, vaid ainult hindade
 peegelpildiks, ja tegelikult rääkides
 rahaväärtusest, mõeldakse selle all hindu.

Mis on enamik üles kasvanud teadus,
 et rahasissteemi loomine ilma kallis-
 mutallita võimalik ei ole. See on popu-
 läärteaduslikult suhtavõrd süvendatud,
 et püüdnud elavamiseta mõtlemine.
 Sellepärast võib mööduda enne hulke aega,
 kui mõiste ^{rahast kui} nominaalselt väärtuskon-
st haritud ratsioonide lihasse ja
 lusse kasvab. Nominaalne väärtuskon-
 stant – paljas arvutusline suurus, mille
 inimvaim ülesliidnud, et käiki väärtusi
 ülestise suhtes suhtis väljendada, nagu
 üldise nimetaja funktsioon murdude
 juures, mis aega keidagi enda väärtust
 ei näita, ega näitata väl, kui ta
 õigest funktsioneerima peaks. Kuita

(raha) omaks konkreetse väärtuse, siis
 see, nagu iga inimvaimust ettekujutatav
 väärtus, peaks käikur olema; sest, käikur
 mis rahvamajanduslikult omal väärtu-
 on seega et definitione käikur väärtus.

x x
 x

+ Millis seisavad valvuta halvenemise põhju-
 sed? Ilmasõja ajal näitas peabivalvuta pea
 ajal pool tuntavat halvenemist (Verschlechterung);
 seda mitte ainult sõdivais mais, – kus vali-
 tus tegelikult igalpool peabiraha, ka Ingh-
 ma kasuawatud – vaid koguni sama-
 zis rikkais neutraalmis nagu Amerika-
 ühisriigi, Rootsi j.t.

See küsimus leidis ju sõjaajal niis-
 tois, kui ka majandusteaduslike uurimuste
 mitmekülge vaatluse. Sin loomulik pole
 täielist ülevaadet võimalik anda, vaid
 leppisid ainult üksikute põhimõtete
 joontega.

„Valvutares nimetame antud maa maksu-
 vahendi väätust, määratud väälismaiste
 maksuvahendite väätuse suhtis“

(Diehl: „Traquen über Geldwesen um.“ Lhk. 1.)

Konrad Diehl, käsitades Saksaa valvuta halve-
 nemist (Handbuch zur Politik. IV. 5.), teab selle
 põhjuseina järgmised asjaolud:

1) Esimeseks ja peäpõhjuseks oleks ette võtta (s.o. passiivne) kauba- ja maksuhilans. Et välismaiste kohustuste kahteks enam kulda käepärast poleks, siis loomulikult - välja- minnes eelpöetradud dollari valuuta definitsiooni - ripus Saksa valuuta kurs selle välismaisest nõudmisest ja pakumisest. Kurs sai tuntuvalt veel langetatud spekulatsiooniga, mis oskas mõjvalt ära kaotada usalduse kujunemist teatud momendi poliitilise korrektsiooni järgi.

2) Teiseks põhjuseks oli paber raha mõõdu suurenemine ringjoaraks, mis mõjus kahel viisil: 1) eritaks läbi sissetulekute suurendamise nõudmise - teiselt poolt sõja tagajärgel vähenenud varade hulga - juurus üldist hindade tõusu ja 2) teiseks uus rahahulga suurenemine usalduse kaotamisele välismais Saksa rahavõruse vastu. Sisemaal ei avaldanud see veel mingit mõju.

Saksa muna kursid kujunemine:

1) Schveitsi suhtes:

30. VII. 1914 - 81,00
 1. XII. 1914 - 89,80
 1. XII. 1915 - 94,60
 30. XII. 1916 - 120,30
 31. XII. 1917 - 156,25
 31. XII. 1918 - 166,00
 31. XII. 1919 - 880,00
 4. XII. 1920 - 1242,50

2) Neutralmaade Ameerika ja Rootsi suhtes:

	25.7.1914	30. XII. 1916	31. XII. 1919
Dollar (100) -	419	544	4925
Kroon (100) -	112	172	1073

(Handbuch zur Politik).

Gustav Kassel (Deutschlands Widerstandskraft im Weltkrieg) ei näe valunta halvenemist mitte maksu või kaubahiilansis, vaid "relatiivses teiskuleerivate maksuvahendite hulga suurenemises." Kassel arvab, et valunta halvenemist väike osalt siis maksuhilansis tulutada, kui see esineks üksnes maas; et aga ilma sõja ajal see nähtus oli võoline, siis ei olevat see põhjus tõendus küllalt täpselt.

Valunta halvenemist seisitab Kassel igal pool, kus tuntav kaubahiilade tõus on võib tähele panna, mille üldpõhjus, nü sõdivas kui neutraalriigis, olevat maksuvahendite hulga suurenemises. Valunta halvenemise esinevat erimail erimõõdule ja see halvenemismõõdu kasvavad end täpselt hindade niveau tõusu järgi kindlaksmäärata. Täpselikult on Kassel järgi kindel paralleelism rahavõruse väärtuse ja hindade üldtasapinna vahel. Statistiliselt peegelduvad see järgmiselt: nimelt, värvad relatiivset valuntalõikumist jälgida teatud kohas - näit. Stockholm - vekslikurside järgi, millede kujunemist seletab ta sisemaalise rahahulga suurenemisega.

Esitaks arvab ta indeksoarude järgi välja Englise hindade tasapinna tõusu sõja algusest kuni 1916. aastani, mis osutub

Kõrgenenud 100-159^e. See „absoluutne Inglise valuuta lükkumine“ on baasiks teiste valutatade hindamisel. Sel teel tuleb ta inflatsiooni määrana kindlaks järgmiselt: Rootsis 146 (Inglise 159 aastat), Prantsusmaal 177,9, Saksamaal 207,7, Venemaal 251,1. Peale selle võrdleb ta nimetatud maade raha ringjooksu suurust ja saabub järeldusele, et tsirkulatsiooni suuremine täpsis vahetub „inflatsooni degra“.

* Kasseli analoogilisel sisukohal on Lansburgh, kelle arvamine jõuab „ei olevat ühtegi usaldatavat indeksit sisemajalikele hindade tasapinnale ja rahaväätuse muutumisele, kui antud maa valuutahindamine välismaile.“ Valuuta seis väljenduvad välismaalises vekslikursis.

(Lansburgh, Die Preisprognose und ihre Quellen) Muisti loodud raha loob, tema arvamine jõuab, et natsionaalsed ostujõud, mis samas jääva varade hulga juures tõstavad hindu. Lõrged hinnad tõmbavad suurel määral kaupu välismaalt turule, mille mõjul oma maa veksli kurs langeb.

Terve see mõttekäik tugeneb raha määratlisele teooriale, mille järgi: proportsionaalselt rahahulga suurenemisele järgneb vastavalt hindade tõus. Kasseli ja Lansburghi põlvkond seisab sellis, et samastatakse

antud silmapilgu ostujõud samal ajal ringkäigus oleva rahamäärade hulga. Kuid meil tuleb, et see nii ei pruugi olla. Praegusel ajal võib osta ka ilma sula rahata ja tõeliselt see sünnibki nüüd. Üldise ostujõud sisaldab endas peale tsirkulatsiooni rahahulga suure hulga kredite või lihtsalt raha- või juureavami pangakontode kaudu.

Täpsus on statistilise materjali täpsus väga vähe, eiti Saksamaa suhtis, kus statistika süja ajal suutsi õige omapärasele alusele, teatud süjasaladuslike tagamõttega.

Indeksarvad hindade lükkumises annavad ka väga üldise ja unakrautse pildi; sest nende arvutuste aluseks on inera teatud kaupade grupp, mille juures statistilised alus tihti määratakse. Siis edasi, ei anna ka ringjooksus oleva paberraha hulk end küllalt täpselt kindlaks teha, kuna paberraha val revalitatsioonilt ei muutu üldiselt.

Sellist näeme, et ka parema tahtmise juures pole võimalik rahahulga ja hindade suhteid võimalike täpselt ära määrata.

Kui tõepoolest oleks äraippuvus valuuta ja tsirkulatsiooni rahamäärade hulga vahel, siis loomulikult peaks ka vekslikurside ja uute rahahulgaade väljalaskmise vahel kindel paralleelism olema. Tegelikult ei lase see end empiirilistelt tõestada, nagu üldise kõne

Kvantiteet-teooria faktiline alus lähema vaatluse juures osutab nii ebaõnnelikele:

Näitena, kui meil vaatlusime sõjaregse emissiooni suurenemist kvantiteet-teooria seisukohalt, siis peaksime saama ma- janduslike absurdid, grandioosi inflatsiooni, - kuid tegelik asja olemine pole süski ni katastroofiline.

Saksamaal oli ~~te~~ raha vega pääl sõja algust verslikurs sordne, ehk küll paberiste rahamärkide määr küselt tõusis.

Samuti Itaalias koogu tiive sõja kestis ni verslikurs kui valuuta olid Saksamaa omast sorddamad, vaatamata asjaolule, et ringjooksus oli eriti palju sundkursiga paber raha.

Schweitsis tõusis paber raha hulk 1914 aast. 1 juulist 1 septembrini 61% kuna sama- aegse hindade tõus 2,4% (Dr. Post, Inflation).

Bulenbergi avatuste järgi tõusid Inglis- maal hinnad 2 1/2 esimise sõjapöörde kestel tevel 97%, kuna valuuta siisu suhteliselt teiste maadega kui sordat vaadelda tuleb.

Pole siis sisemaalised hindade siisu mingit mõju verselkurside kujunemisele ja sellega lähi kaubabilansi valumale?

Tõepoolest ei saa seda mitte salata, ehk- küll sellejuures ei tawitse Kassel ja Lon- burgi väimisi konsekvantse pooldada.

Siive rida siimapaistraid autoreid, nagu Lief- mann, Schlesinger, Dalberg jt., aravad, et Kasselil süski enam õigust on põhimõtteliselt, kui neil, kes eitavad hindade siivean mõju valumale. Kõrge hindade siisu on sel teel kaudne mõju valumale, et see hõlpsalt hävitab võimaluse halba verslikursi poma- dada lähi kaubabilansi. Ehk küll (lange- nud) madal valuuta mõjub väljavedu sordus- tavalt, sest et eksporditud kaupade vastu omandatakse kõrgeväärustulist välisvaluutat. Kui aga madala valuuta juures hinnad süski võiga kõrged, siis vaatamata kõrgile sordus- tusile ei väi ekspord edeneda.

x Kõrkevõttis: Valuuta siis olnud peäasja- likult maksabilansi, väimane omandada ena- malt kaubabilansi. Madal ~~val~~ valuuta sordustab väljavedu, kuna kõrgi vastupidi. Kaubabilansi määravad ära siise- ja väljaveo vaherorrad. Nõnda on kaudne mõju võimalik sisemaalisel hinnal lähi kaubabilansi valumale.

Inflatsioon.

"Inflatsioon" on üks neist mõistest, mis sajajal ja sellele järgnenud majandus-
lise kriisi ajal sai väga populaarseks. Ka Eesti pangaga 1923/24 aastate laenu-
poliitilise krediidipoliitika ja sellele järg-
nenud pinnalise ettevõtte tunni trüki aega
armastatakse praegu nimetada Eesti
inflatsiooniajaks.

Mis tuleb siis mõista inflatsiooniall?
Inflatsiooniks nimetati seniajani ringjooksu
ülemaärast üheksatust paberliste
rahamärkidega, nagu see avaldus Prantsus-
maal regent Philipp Orleansi ajal John
Law poolt asutatud pangaga läbi ja hiljem
assignaatide majandus revolutsiooni
päevil.

Suuremate inflatsioonide arenemiskäik
on üldjoonis pea üks ja sama igal pool.
Esiteks rahapundus, millest rahapress peab
välja astama; siis suur rahajutus, mis
esiteks mõjub elustavalt tervele majandus-
elule, mis aga ~~sa~~ osutub ruttu mõnda
minevaks ja sellele järgneb korrutav ~~mis~~ ^{mis} ~~te~~.

Inflatsiooni ole aegluga sellevastu näitab
kõige mitmekesisema hulga kui nende
põhjuste iseäraldusi, nii paberraha emissi-
ooni võimalikkus kui ka rahaputuse
majanduslike järelduste ja katastroofi-
jõulmõjude poolt. Kuid põhimõtteliselt ei
ei paku need üksikasjad suuremat huvi.
Tulemus on ikka üks: kas esineb rükkise
paberraha loojana, et katta oma defi-
tsiite, või jõelligi rükkiselt privilegee-
itud pank ajab oma emissiooni pööra-
sse kõrgusse, et rükkise või erakrediidid
nõudeid rahuldada. On ka ükskõik,
kas rahatähed selle omajale õiguse
annavad nominaalväärtusis kulda saa-
da või lubavad ainult ideaalse osa
riigivarandusest, või koguni ei paku
mingisuguseid õigusi pääl seadustikus
maksuvahendiks olemise. Siin vaatlusel
pole mitte oluline ära mäenata inflatsi-
ooni ole aeglus esinend nende iseäraldusi,
vaid rükkide alusks olevat üldpõhjust,
mis peab seisma mõne majanduslike
seaduse rikku mises. Meie peame nii

süs ära määrama rahanduspoliitilise printsiibi, mille vastu eksimise järelduks on inflatsioon.

Ta se printsiip onvati leitud olevat, sidudes rahaüksust kallismetalliga. Kus sääl kahtlus! Oliol ju pabermajandusega rüürid kitsikuses ja vaesus, kuna aga kuldvaluutaga majanduslikes äitsingus ja tasakaalus. Teadus chitas metallistise rahandustooria peensusini ühis; kindlus-tus kõikumatu veene kuldvaluutasse, mida usitati kui religioösi dogmat, ja sellis usus oleme kõir ühis kasvand. Kuiol se veene tugene ainult usule ja mitte teadmisele. Teadmise jäsi erka poolikuse. Ta kui palju ka teadus ei vaevand end selle küsimuse kallal, ikerka pidi ta mõõnma, et rahandusprobleem pole mitte täielikult lahendatud. Ainult uusim aeg uuemate majandusliikude sündmustega annab võimalust sellesse küsimusse enam valgust heita ja ka inflatsiooni vaatlemiseks õigemad vaatepunkti võita. Logemus näitas, et leidus paberraha emissioone, kus vaata-mata paberraha hulga suurenemisele suhteliselt üle kindlaks määratud kätte protsendi, ei võidud tähele panna mingeid

inflatsiooni tunnuseid. Teisest küljest aegloost näeme, nimelt xvi-xvii sajandul Ameerka kulla Euroopa voolu tagajärjel, et täisväärtuslise metallraha suurehulga-line juuretulek soomati mõjus hindasid tõstvalt, kui välmäärane paberrahagi. Sellist näeme, et inflatsiooni põhjust ei tule otsida paljast metall- ja paberraha loomuste erinevust. Veel enam, meile saab selgeks, et inflatsiooni põhjustar parte siis rahaloomise ja varade sündimise tasakaalu kadumists, mille juures täiesti ükorkäik, mis ainult juuretulev raha valmistatud. Süt tuleks järel-dusi tõmmata rahandustooria alal, kuna se liab üksikasjalisemat arutlast mujal. Siin aitab kinditamists, et inflatsiooni põhjus ei siisa mitte aines, millest raha valmistatud, vaid ülmääraste raha-valmistuses endas, mille juures tähtsusetu, kas erinevad metall-või paberraha ja kas välmene metallis kätud on või mitte.

Nü süs: teaduslikeru inflatsiooni

defitsiooni ei saa pürata ainult paber-
 rahaga, nagu see seni sündind, vaid seda
 tuleb defineerida kui ülemaänast raha-
 loomist üldse. Nüüd alles on küsimus käsit-
 lemiseks vabastatud asjata segavaist po-
 lütilisist ja rügi majanduslist vaate-
 punktide vihtasegamisest.

Lügi majanduslik kitsikus võib vihes
 inflatsiooni põhjusena olla, ehk küll
 mitte ainukesena, sest metallistise inflati-
 ooni juures peavad kindlalt teised põhju-
 sed olema. Kuid ka paberraha inflatsioon
 ei pruugi alati rahanduslist kalamiteedist
 olnud olla. Ohjamata tööstusline ja kan-
 bondusline etevõtte tung avaldab tihti
 sama mõju kui majanduslik kriis, mil
 emissioonipank erareedüdi rahuldamisega
 uusi rahahulki välja lasub, eriti veel siis, kui
 emissiooni suurus pole täpselt kontingentid.

Kuid kõige tähtsamaks jääb suure rügi
 krediteerimine emissioonipanga poolt, eriti
 sõja ajal. Emissioonaditus varustab rüki
 rahamärkeolega, mille vastu võtmine, kas
 pantib omi varandusi või laiendab pangas

privileegiume, kas pangatähtede kate %ⁿⁱ
 vähendamise või otsusele selle kontin-
 gendi suurendamise näol.

Metallistline inflatsioon on sellevastu
 poliitiliselt indifereentne. Kuid need kulla-
 leiud rüklised rahapajad ilmutavad,
 siis on selle tulemusena inflatsioon, kuid
 ilma poliitilise kõrvalmärguta. Metallist-
 lise inflatsiooni näiteina võiks olla
 veel, peale vanemate, Ameerika ja Rootsi
 ilmasõja ajal, mis tehis loomulikult
 suure senna voolava kulla tagajärjel so-
 diivast rügest. Rootsi katsus rahahulga
 suuremise mõju seega ära hoida, et kee-
 las kulla sisseru, asetades seda n. n. kom-
 pensatsioonkaubandusega, s. o. vahitada
 kaup kauba vastu, aga mitte kulla vastu.
 Võrdluseks tugevalt avaldus inflatsioon Ameerikas,
 voolatamata selle suurejääsle poliitili-
 sile ja majanduslike siisukorra.

Isaerialik küllalt. Euroopas kallidus sõja
 ja majanduslike kitsikuse, kuna Ameerika
 rahu ja majanduslike ühtsingu juures.

Kuidas võivad need vastupidised nähtused ühesugusel tagajärjel esile tulla? On selge, et see võib olla, et näiliste põhjuste ja tagajärje vahel mõni keskmine lühe, mis võib kallinemise põhjuseks. Meie tunnemeqi sda: see on regularimata rahaloome, uute maksurahendite emissioon, ilma et samal ajal kaupade hulk turul oleks suurenenud.

x x

Diehl („Über Fragen des Geldwesens und d. Valuta“) annab järgmise inflatsiooni definitsiooni: „Inflatsioon on hindade tõus tingitud rahahulga suurenemisest.“ Analüüsides rahahulga suuremise mõju hinnule, s. o. inflatsiooni, püritakse ta kaks peamomenti, nimelt:

- 1) kvantitatiivse ja
- 2) kvalitatiivse mõju.

Diehl ei tugene kvantiteet-teooriale erioart kujul ja arvab, et „rahahulga ja hindade tõusu mäina suhe on vaevalt täpselt kindlaks tehtav.“ („Über Fragen um.“ ltk. 71). Üldiselt peaaegu sissevõtta jagades, arvab ta, et uuesti loodud raha mõjub kaardset ja nõnda, et saab võimalikuks hulgaarvulisele ostjate tarvitajail turul ostjainena esineda, tekitades intensiivset nõudmist.

See on raha kvantitatiivne mõju hinnule. Sellis protsessis on ükskõik, kas raha on täieliselt kullaga kaetud, osaliselt või üldse kaetmata, — igal juhul on loodud uus ostujõud, mis avaldub antud momendil intensiivsemas nõudmises.

Kvantitatiivne mõju hinnule pole mitte ainult paberahab omane, vaid ka täisväärtuslike kuldahab, nagu näitab vii. s. hindade revolutsioon. Teisese inflatsiooni allikate olerat raha kvalitatiivne mõju hinnule, mis avaldub ainult paberliste rahamärkide juures ja sda tulvat vaadeldes kui tähtsamad faktorid vahute halvemisel.

Paberliste maksurahendite suurenemisel tulevat reuigem moment mõjule, nimelt usaldusküsimus, mis viiti olerat sääal õrnamäärar, kus enne suurenenud korrapärane metallringjooks. Kuid ta annab siiski nüpõlju järgi, et mais, kus valitsend pikemat aega pabervaluuta, sdaal, vähemalt sisemaalises liikumises polevat usaldus küsimusel suuremat tähtsust

x x

Inflatsiooni arenemise konkreutse nästena võiks olla sõjajaeque Saksamaa. Ilmasõja lahtipukkemisega teisis riigil erakorraline vajadus raha järgi sõja väheminevute katmiseks. Huvilised riiklised

tu luallikad ei võinud küllalt suure summi lubada, kuna nende sisse- ja väljaminekud olid seotud eelarve korras. Siin- keseks küüres rahastamise tees oli rüü- varanduste pantimine rüüripanga juures, mille vastu võmane andis uusi pangatähti välja, esialgu 5. miljardi väärtuses.

Selge on, et rahvamajanduslikult polnud mitte õige luua uut ostujõudu rahamär- kide väljalaskemise teel, vaid raha oleks pidanud rüüri enes korra tõmbama sisse- launade näol. Peaaegu viimillegist loodi uus 5. miljardiline ostujõud, mis otseselt läks rüüri sõjaväele ja sõjavaramustajale, s.o. ringjooksu. See saigi aluses hindade tõusule, milleleolid ja teatud eeldused loodi suure nõudmise näol igasuguste kaubade rüüri poolt.

Nõnda tekkisid need sissetulekud ja need varandused - ostujõud üldiselt suurenes, kuna aga varade hulka selle vastu koguni vähenes. Ja inflatsioon oligi rüüres, vaatamata 4. hüljarvalt korral läinud sõjalaenule /näht. märtsil 1916. a. - 10,7 miljard./ üldise maksude kõrgendamise ja eriliste sõjamaaksude sisse-seadmise olemis-ol seisu- korral vast vähe pehmendamad, mitte aga üldgi inflatsiooni hoopis ära hoidnud.

Sõda laienes nü intensiivselt kuni ka

ekstensivselt ja sellega jäi rahvamajandus- lisse ringjooksu, kera vähem vau.

1916. a. saabub teatud pööre: seatakse sisse sõjamaaksud, ja mis iseloomustab - koguni avaliku avamise nõudmisel.

["Wehrstern", "Vermögenszuwachstern" 3. ju. 1913, "Aus orientliche Kriegsausgaben" 1916 jne.]

Väliskaubandus oli suurutud kitsasse raam- messe väliste blokaadi tõttu, mille taga- järel ollakse nende kaupade valmistamisel asuda, mis enne olid odavamad sisse vedada.

Teisest küljest tuli sõja tarvis rakendada ka nüüsgused alad, mis olid seotud suurimate produktseerimiskuludega ja järe- luses ~~läh~~ läbi valmistuskulude suure- hemise hindade tõus, millele, nagu eelpool nägime, oli ju rahakulga suurenemisega ja väliste blokaadiga alus pandud.

Nõnda saabus Saksaamaa inflatsioon; mille omalaltuse poolt uue madal ajal vaevalt võrdset ja mida võib koguni võr- relda tema suuruselt Prantsuse revolutsi- oniaegse aastajärgide majandusega.

Lõikuv valuuta ja majandus.

Majandusliku elu normaalise funktsioneerimise pääelduseks on stabiilne rahanduslik alus. Ja sellepärast ongi rahandussüsteemide kriitika suhted kõige peält selle kohta, kas see võimaldab korrapärast majandust ja oma sisesemiste puudustega ei tormoseriiks omalt poolt seda. Paberraha oma loomuloolisest putarse kõikumise, mis sugune oovamine selitab sellega, et aegluqu seni näidand vähe stabiilsid pabermajandusi. Kuid eelpool tegime kindlaks, et kõikumist ei väi paberrahagi juurus vaadelda kui selle spetsiifilist omadust, sest see oli tingitud eba-kindlast majanduslikust alusest, ~~mis~~ mis omane ajajale või ilolse tüügi majanduslike kitsikuse silmapilele. Paberraha ratiionaalne korraldamine, selle hulga reguleerimine ringjooksu tavitudile vastavas piirus, garantuub täielikult selle pioliva stabiilsuudi.

Kuid need on osaliselt tulviku küsimused,

praegu oiga tuleb arvestada selle kui faktiga, et ilmasõjaga on peotatud kõike tüüpid kõige ja madala vakuutaga maadiks, mille juurus väib vut tähelepanna peouegu perjerindlat hindade tõusu, o.o. tiiste sõnadega, rahurukuse astujõu langemist.

Valuuta kõikumiste tagajärjele rahvamajanduslikus elus ilmasiks tulvate nihkuste üksikasjaline ütlugemine ja kirjeldamine võiks võrga pikale, sellepärast peatume ainult mõnele iseloomustavamate juurus.

Raha ostujõu langus puudutab kõige peält need ühiskondlikud kihte, kes elavad kindlast rahalisest sissetulusest, ükskõik kas palga või kapitali protsendinoiol.

Kombandusest ja tööstusest kaovad kõugemale ulatavamad kalkulatioonide võimalused, eelarved kaotavad oma mõtte ja seda asetab vakuuta tõusust või langusest äruvõõru juhulikkus. Selle esimeseks tulemuseks on kapitalide põgenemine moolalt, ~~nihkumist~~ ja ka väliskapitali

Sisseruulu ümbrämine, sest kapital ei jää
 ega ka lähe sinna, kus pole kindlustatud
 kindel kursu protsent. Tänuks erisid diskonto
 protsendi tõus, mis viitaks tingitud suurest
 nõudmisest krediitide järele ja teiselt, et
 mulitada maale väliskapitale. (Nü tõusis
 Indias 1890. aastal diskonto protsent kuni
 14%)

Kaubandus omandab ebasolidsuse ja speku-
 lativse ilme. Väliskaubandus on valuuta
 siis erilise tähtsusega, nimelt madal
 valuuta soodustab väljavedu ja vastupidi.
Helmut Klotz („Valuta und Export Berlin. Fgl. 6. 1920.)
 tegi huvitava katse määrata valuuta
 langemise mõju ekspordile. Ta võrdleb dol-
 lari ja Saksa marga vastastikkese sisema-
 lise ostujõude ja jõuab sel tul nend teo-
 reetilise kursini, mis ei lange kokku
 börsi kursiga, sest väimase kujunemise juu-
 res on mõju avaldand ka poliitilised sünd-
 mused. Teoreetiline kurs määratakse siis
 nü ~~ka~~ kaubahindade indeksarvude järgi,
 mis peab näitama võrreldavate valutatate
 keskmist ostujõudu.

Nüvõisi arvutades saas Klotz dollari

teoreetiline kurs (Saksa margades) ja mis
 on võrreldis börsikursiga järgmine:

	Teoreetiline kurs.	Börsi kurs.
1 jaan. 1920.	19,7 Smrk.	48,0 Smrk.
1 jaan. 1922	123,9 -	184,0 -
1 veebr. -	130,9 -	202,0 -
1 märts. -	153,3 -	230,0 -

Mis vahetõrvas on see aga ekspordikursi-
 musiga? Meidugi, mitmesugused ekspord-
 tööstuse ja ekspordikaubanduse rajad rea-
 quirivad erinevalt ülaltähendatud valuuta
 faktoreile, kuid on võimalik kindlaks
 määrata selle mõju üldiselt või ristemis-
 joont.

Kaubahindade indeksarvude järgi välja-
 arvatud dollari ja marga keskmise väim-
 tuse (teoreetilise kurs) järele ostis Ameerika
 kaupmees Saksa maalt odavamalt, kui
 omalt maalt, järgmiselt:

1 jaan. 1920	60,4%
1 jaan. 1922	32,7%
1 veebruar -	35,2%
1 märts. -	33,4%

Nende kalkulatsioonide juures pole arvestatud
 transport, kinnituse, tolli j.t. kuludega. Kui
 need kauba hinnale juure arvame, s. o. hinnaga

Prantsi Ameerika, kus konjunkturid on järeleandmatu. Saksamaa kaupade hinnad on Ameerika omistatavad.

1. jaan. 1920	—	—	—	—	45,4%
1. jaan. 1922	—	—	—	—	17,7%
1. veebr. 1922	—	—	—	—	20,2%
1. märts. 1922	—	—	—	—	18,4%

Lahtuminekud rahavärsuse kesmise ja välisevõime (s.o. teoreetilise ja börsi kursi vahel) vahel määravad antud riigi väljaveo maastabiil ja valjaveoaste. Mida suurem see erinevus, seda soodsam konjunktum eksportiks ja vastupidi.

Nõu tuntumad põhjused konjunktumist selle kõikumise juures on spekulatsioon, eriti valuutaspekulatsioon. Et selle mõju suurus kindlaks teha, siis peab lähemalt selgitama ta loomu. Kõige peält peab tähendama, et spekulatsioonilise seisuse mõju on tähtsusetu. Ta võib ennast avaldada ainult nii palju, kui määrab valuuta kõikumine. Viimase käikumise, mis alguse saanud, kas poliitilisest konstellatsioonist või ~~elavusest~~ mõnest majanduslikust sündmusest, muudab intensiivsemaks, teavamaks. Et spekulatsioon valuuta käikumisest peaaegu

elavik; siis on ta loomulikult stabiilse valuuta seisuga vastane ja katsub seda iga päevi kõrgutada. Näitaks, teatud kurside tõusu mõjutab tendentsülesostudega, kuna langemist müügiiga suurendab või kiirendab. Üldiselt peab ütleva, et spekulatsioon iseenesest pole kaugeltki nii kindel nähtus nagu arvatakse, - seni on ta mõju ikka ülehinnatud.

Nii näeme, et valuuta käikumine on väga suure tähtsusega tervele majandusele. Kõik sõltub olenevaks ainult rahavärsuse päevakursist. Tööstused, kas kalkuleerivad ja tahavad ühe kursi järgi võtta mille muutmisel kogu asemel rahju anda. Selle tagajärjel jäävad väliskapitalilemad, mis kapitalivärsuse maade suhtes olulise tähendusega, tõuseb diskonto % ja üldiselt tulemusena majanduslik kriis. Sellepärast peab iga riigi ülesandeks olema luua kindel ja puosiraha süsteem. See ei tähenda sugugi, et tuleks metallist ~~raha~~ juure tagasi pöörduda. Ka pabervaluuta võib lahtumatult funktsioneerida ja täita kõiki nõudeid, mis talts käi vahetusvahendit nõutakse. Kuid selle aluseks peab olema ratsionaalne korraldus, ~~mis~~ ning see peab ka praeguse teaduslike ja riiklike seisukohtade juures võimalik olema.

Pabervaluuta teoreetilised põhjendused.

Kõrgis mais, pääle ilmasada vildiselt halv-
 nenut valuntat, kaalutakse praegu ratsio-
 naalsemaid võimalusi raha reformeerimiseks.
 Enne seda valitses pea igal pool metallim
 vähemalt teoreetiliselt, kuid aja algul
 lars enamik rügist üle pabervahale, mis
 aja kestes üldiselt ka tuntavat langust
 näitas. Ja nüüd kaalutakse, kas on mõist-
 likum tagasi minna entise kullasüsteemi
 juure või kaaluda uusi võimalusi. Pal-
 juid tahaksid näha ajajal kujunenud
 seisukorra legaliseerimist, s.o. jääda paber-
 raha juure. Siin ei ilmne mitte ~~mitte~~ ^{mitte} ühis-
 kondliste gruppide, huvidest tingitud, paber-
 raha kaitsmine, - vaid küsimusest on kinni.
 hakanud teadused, kes on ratsunud paber-
 raha, kui iseseisvat rahasüsteemi, erapooletult
 ja mitmekülgselt käsitada. Tähele, paber-
 valuuta üleminekut ei soovita mitte selle-
 pärast, nagu oleks üleminek kullale pärast
 kurnavat sõda raskendatud, vaid et see ise-
 enesest kui rahasüsteem peidavad funktsio-
 nerima mitte ainult sama hästi kui kuld,
 vaid pakuvad rohkem võimalusi võrreldes
 teatud paremusi.

Pabervaluuta suhtes väime korras põhimõtte-
 liselt lahku minevat seisukohta on märkida:

- 1) Sotsialistlikest vaatepunktist valjamisera ja
- 2) indiriidualistlikest.

Võtame esiteks esimese kategooria vaatluse alla.
 Sün ei lisa me ühtegi kapitalismot, sihtirajavamat
 tood, iga pole ka praktiliselt mingisugusid
 erilisi suure loodu muudis sotsialistlikus rüki-
 dus, näiteks Nõukogude Venes. Sotsialistid on
 veendunud, et käibe pole täpselt teoreetiliselt
 ette määrata, päälegi veel rahaküsimuses milles
 teaduslikud saavutused seni võrdlemis värsed.
 Tegelik elu on näidanud, et kaugemale ulatavad
 teoreetilised (ühiohitud) konstruktioonid
 saavad eluvõrre, utopiilised, mis endi taista-
 misratsul osutuvad illusoorseks. Kui on
 sotsialiseerimise täieliselt lähi võeldud, siis
 muidugi on majanduslike kord mõeldav, kus
 raha praegusel kujul kadunud oleks. Pärast
 erasmandase kaotust valmistuse rükiist nor-
 meerimist ja tarvitamise plaanidest korralda-
 mist kommunistlike põhimõtte järgi, saaks
 hinnaide kujunemine võimalikes pakumistest
 ja nõudmistest või ostjate ostujõust. Hinna
 siis polekski praeguses mõttes, sest poleks ka
 nõudmist ja pakumist. Raha kaotaks omaid
 funktsioonid esineks väärismetallina ja vahetus
 vahendina, ning asetus sidelikega, kus iseseis-
 välendatud töökulke, mille vastu iga selle omaia
 õigustatud saama teatud hulga tarbitavat.
 Muidugi ei kujuta ühegi mõtleja sotsialismi

poolhoidja ette, et rohe püüle puht välise
 sotsialistilise korra sisseseadmise oleks esi-
 meseks üksikandeks hakata raha reformeri-
 misega. Tõepoolest peab rahandus sotsia-
 listilise ehituse läppkiviks olema, mis loodud
 täielises kooskõlas enne kujunenud majan-
 duslise korraga. Et see sotsialistlik majan-
 duslike korra seni details roquni teoreeti-
 liselt vähja suuremata, siis ei saa praegu
 ka rääkida mingist püütlitust sotsia-
 listilisest rahasüsteemist või teooriast. Nii palju
 ainult on kindel, et selle põhimõtteline alus
 lähedal oleks substantiivväärtuseta paberirahale.

Hoopis teistsuguse on asi teise grupiga,
 individualistiliste kuldvaluuta restaurerimise
 vastastega. Nad ei oleka mingisuguseid capi-
 taalseid muutusi praegu varude valmis-
 tamise ja jaotamise süsteemis, ning peavad
 ju tänapäev tehniliselt võimalikuks raha-
 liikumise ilma metallita. Ka oim võib kahte
 voolu (ühel panna) eristada.

Esimesed on äige lähedal oma põhimõtte
 poolest kuld süsteemile. See oleks tugera kuld
 põhjaga pabervaluuta (Goldkerenwährung), s.o.
 sõjasajal kujunenud alukorra legaliseerimine.
 Raha kulla alus ei peaks lõpuliselt mitte
 ära kaotatama, vaid jätta riigipanga juures
 teatud kulla tagarava, millele oleks kaks ülesannet:

1) esiteks olla välismaadega lähikaimisiks ja
 2) teiseks (pannatähtede) rahatähtede kattero.
 Põhimõtteline harkuminek metalli omist seisaks
 sellis, et need rahatähed poleks vahetatavad
 metallile.

Teine grupp lähel oluliselt kaugemale. Nad
 nõuavad täielist pabervaluutat, kus raha-
 märkidel poleks mingit kindlustust püüle
 riiklise proklamatsiooni. Riigipanga juures
 ei olevat ühtegi kullareservi tavis, ei rahatähtede
 kattero ega ka välismaisotuste kashustuste
 kustutamises, sest ka viimane pidavat
 tasakaalustama vastava diviside poliitika
 kaudu.

Esimese voolu esindajaks tuleb pidada Otto
Heyni, kuld tähtsusi töid: „Papierröhung
 mit Goldreserve für d. Auslandsverkehr“ 1894,
 „Theorie des wirtschaftlichen Wertes“ 1899, „Ueber
 Goldreserven nach d. Weltkrieg“ 1916 ja hulga teisi.

Omas viimases töös („Ueber Geldwesen u. s. w.“) arvab
Heyn, et püüle ilma sõda üleminere kullasüste-
 mile olevat suurte raskustega siotud, sest vaval
 valdab ükseri sõjast osavõtmis rükk sedavõrd
 kulla, et sellega korraga suureks ringjooksu
 rahuldada. Teiseks, kui tahetavat rahakärsust
 võra rahuaegsele paritabile, siis mineret ol-
 lero enam kulla vaja kui enne sõda, sest
 sõja kestis on kaupade hinnalt tugvalt tõusnud,
 mille tagajärjel ka tsirkulatsioon laienenud.

On reindol, et praegu sed riikide reäoutada
 olevad kullatagavarad seka ei väimalda; riik
 peab selle muretsemisega tooma suure ohvi,
 mis ainult siis õigustatud oleks, kui metallist-
 line rahasisstem iseenesest peaks alulisi pae-
 musi võrreldes paberrahaga. Heyni arvates
 on see vaieldav. Raha reformuimisel näeb
 ta ainult kaht väimalust: kas nõrres kulla
 ringjooksuga metallism või jälle tugev
 kuld põhjaga pabervaluuta [goldkennwährung].
 Viimase korral oleks sisemajalises ringjooksus
 ainult paberraha, mis mitte vahetata kullale.
 Räägipanga juurus oleks loitud kullatusew, mil-
 lel teaks ülisannet: 1) esitaks olla paberraha
 kahteks ja 2) teiseks, välismaajalises lähi rai-
 misis terreind passivsaalolade kustu tuseks.
 Heyn pooldab viimast väimalust ja arwab,
 et see süstem mitte ainult ei funktsioneeris
 sama hästi, kui kulla, vaid täidab vahetus-
 majanduslises ~~läh~~ nõudeid veel paremini
 viimasest.

Nale olevat arvata, nagu omaes kuldraha
 suhteliselt paberrahaga suurema väärtus sta-
 bilitedi. Seni kui usaldus raha vastu alles jääb,
 polevat korta selle ostujän langemist. Pavi-
 lise usaldus aga saavutatakse suure kulla-
 tusevi lähi, mis kahteks riigipanga juurus ja
 mis kellelgi poleks teitseeaader. - Muidugi,
 usalduse kadumise võimalus olevat kuldvaluuta
 juurus vähem, kuid ilmasõda olevat näidand,

ja kaunarepsid Austria - Ungari ennesõjaaj-
 sed kogemused, et usaldus on ka paber-
 valuuta juurus püsiv, kui aga metallkate
 puutumata ja ringjooks mõistlikes piiris,
 ehkennil poleks pabermärkide vahetust kullele.

Kuld alusega paberraha juurus olevat üldise
 olukorral sellis müttes reindolam kui kulla ja
 pangatähtede paralleelringjooksu juurus, sest
 viimase juurus televat ikka arvutada massi-
 lise pangatähtede presentatsiooni väimalu-
 sega ära vahetamiseks, millele oleks riiki
 järgnele majanduslisesl kriitilisesl silma-
 pilgal emissioonipanga korrutamisemise.

Pääl selle jääb pabervaluuta juures the-
 saurumise hädakoht ära, sest kullel olevat
 huri pabermärke suurel määral korrutuh-
 jata, mille tagajärjeks oleks, nagu kulla
 juurus, rahahajjus.

Vastupidine nähtus - ringjooksu viliuputus
 rahamärjest - olevat paberraha juurus küll
 enam väimalik, kuid sellest saab seega möö-
 da, et seaduslikult on ikka kontingentid
 rahamärkide maksimum.

Osava devüspolütika lähi oleks võimalik
 rahavärsus + väljamaa valuutade suhtes
 hoida püsivalt pariteedil; sees peakuvat (hädä)
 viimased ennesõjaajad paourimmet aas-
 tat Austrias hülqarvat esereju.
 Vereskeuseide stabiliseerimiseks olevat paremad

väljapaated kui metalliomi juures. Kui viimase süsteemi korral riigipangas oleval kullal on ülesandeks, esitaks alla ringjoonaks ja 2) teisese, selle pangatähtede kaoteks ja väljavahetuseks, siis pakervaluuta juures jääks esimene ülesanne, kui ka pangatähtede vahetuskoostus, ära, mispärast seda kulla värvat suurt määrat kasutada vekselduosi pöörandamiseks.

Lõpuks võimalikaks kuldipõhjaqa paber- raha süsteem ilma pingutusita ülemisema rahmajalt sõjaväele, sest reservaltuse omanduse jõuaks suuremaid kulla reservi, kuna kullasüsteemi juures satuks lihtselt ole kuld thesaurerimisvõimalik, ja rahvas oleks harjunud seisuga naga, mis iga sõjaväe paratamatuse järelduks, s.o. paberahaga.

Oma süsteemi aluseks annab Heyn järgmise rahaväätustooria.

Kiire võib oma legislatiivse (jõuga) võimuga anda igale asjale raha omandusi, nagu omandab pabermänged, või olla maksuvahendiks ja väätuste mõõtjaks. Sellepärast ei taavitse raha substantiivväärtust omalooma. Täheleand, ta ei pruugi valmistatud olla ainult, mis oma füüsiliste omanduste poolt rõõbaks ka muise etstarbeks, näit. industrialsiks, pääle rahaloomis.

Sellepöial võata mata, et paberrahal pole

substantiivväärtuslist alust, nagu metallrahal, süski tuleb seda pidolohu majanduslikuks väärtuseks. Heyni järgi seisvat paberraha väärtus selle kasulikkuse ja saavutamiskuluks.

1) Kasulikkuse omab ta a) oma ostujõu tõttu ja b) ~~raha~~ sellele seaduslikult määratud ja ka igal ajal taavitada väirva maksujõu (võlakasutamise) tõttu.

2) Paberraha kuluks seisab

a) esiteks selles, et seda väib saada ainult teatud majanduslike või füüsilise, kuli vastm. et saada 200 margalist pöerapalka, peab tööline, näiteks, pöer otsa puud lõikama, ka soob need 200 mk. ainult reoalse jän- kuluks vastu ja sellepärast on talle need 200 pabermarka sama väärtuslikud, kui 200 kuldmarka, kui ta viimased oleks pöerapalkaks omandand.

b) õhkele raha soetamiskulud võrduvad riigile peaaegu nullile, süski omandavad pabermänged sellega väärtuse, et riik ei anna neid väha müüduks kui ainult teatud tunete või varade vastu, mille aluseks majanduslik kulu.

„Raha peab majanduslik väärtus olema, ja see väärtus peab ni loodud olema, et rahas välgendavad hinnad reoalselt, pakk- misest ja nõudmisest olenevad väärtuse vaherordi, ja et hindade muntumise näitaks

õieti parumise ja nõudmise muutumist."

Uma teooria - Kuldalusega pabervaluuta - on Heyn arundand ju ammu enne, Ilmasõda (1914) ja sellepärast ei saa seda vaadelda kui Ilmasõja kogemustest väljakaasvannut. Ilmasõda on seda ainult tõestanud ja praegu on tegelikult kõik riigid sel alusel. Lühireel on ainult paberimängid, kuna kuld on kahtes ja läikimiseks välismaadele. Seejuu on Heyni süstemi leidnud tõestust, ehk sellel praegu päriskeinole pole, kas riigid selle ^{soj. kaudu} kaudu - nend siisurkorras suurem osa jäävad või lähivad tagasi metallile.

+ Selle grupp metallile vastas ei ole lähel olulisemalt kogemuse ja nõuab puhta pabervaluuta siiski seadmist, millel poleks mingisugust ühendust metalliga, ei kate ega ka rahamäärade äärevahetuse näol kullale. Noolest siiduda rahamääriga olvat mõttetu, sest viimast tuleb defineerida kui abstraktset arvutusvahendit, mis ~~peab~~ peab peetama endas vahetumajanduses kujunevad varade väärtusvahetusele hindade näol.

Seda voolu esitavad peamiselt Bendixen ja Liefmann. Nende rahaloome teoreetiline põhjendus läheb lihtsast täieliselt lahku, kuid need tulevad ühesuguse lõppjäreldusele, et raha on abstraktne mõõtüksus, mille juures pole kuldalus või kate oluline.

Et mõlemast teatud pilti, et enamatust saada, siis kestitame sinu need ühiskult.

Bendixeni tähtsamad töid on: "Das Wesen d. Geldes" 1908, "Geld und Kapital" 1912, "Währungs-politik und Geldtheorie im Weltkrieg" 1916 j.t.

"Kas raha valmistamiseks metalli tarvitakse või mitte, on selle mõistele ühiskult. Noolest raha vastu ei saavat metallist ära ripuvad teha ja selle tõenduseks toob ta samuti Austria-Ungari, kus kuld ja ka metallistlike rahakate puudus, kuid noolest oli täiesti. Raha peab defineeritama mitte "metallist-liselt", vaid "nominalistliselt", s.o. kui väär-tuse mõõtüksust (mark, frank, dollar jne.).

Bendixen võtab vastuse alla raha majanduslike funktsioonid ja näeb neis tähtsamad objektivsed elemendid Klassi-lise raha loomisel. Klassiline raha all mõistab B. niisugust, mis ei allu ise mingisugusele muutusele, millel pole vähematsi mõju hindade kujunemisel, ni et hindade muutumiste põhjus siis on ühe vahetuse inda, mitte aga kunagi ei ole rahaühikust.

B. näeb praeguses individualistlikes ma-janduslikes korralduses investatsioonid otsekohe mehanismi, nagu võireide töötamist kõireide jaoks vastastirevade individualistlike terete tasakaalu printsiipi juures. See mehanism tuuoneda vaheli eldusele.

- 1) Üldine kirjumuse võõrutustega rehkendada üldiselt tunnustatud võõrutusüksuste läbi.
- 2) Täpsustada märke, mis neid võõrutusüksusi tähendavad ja mis neil tähendused võõrutusseadistatud tehete või nende võõrutuse üle üldiselt tunnustatud on.

Ja need mõlemad üldised peab raha tähtsuse, s.o. olla vahetajaks, produktiooni ja konsumtsiooni vahel. Nõnda teha saab raha majanduslikult entas, mis juriidiliselt on mark-rahendiks, nagu tehete läbi saavutatud õiguse (paratavate) müügi valmiste tarvitus-
produktide peale.

Ülalöelolust tulenevat on klassilise raha loomise järgmine põlvnõue riis sead. da: Raha loomine peab nii korraldada olema, et ainult teatud majanduslike vara või teine vastu võib raha saada.

Rahalojana esineb riik või selleks privilegitud tsentralbank, mille riisanduse riiklasi jääb hoolitsemise, et rahamärke alati tõrvilisel mõional kätkevil oleks, rekv-
leerides selle hulka vastavalt produktiooni tõusule või langusele.

Nõuanguks esineb siis klassiline raha, mis takistamata oma aineräõntusest, täi-
dab vahetajaja funktsiooni, milleks ta tõeliselt mõõnatud, ilma et hinnatavate asjade väõntusvahend: enese võõrutuse muutustega seada.

, raha on, vaatamata ainele, millest ta valmis-
titud, riikliselt staatid marksvahend... Mitte kulla-
le vaid rahale on rajatud lähikäigu- ja vahetustarvidus" Nõnda on B. järgi puhta loogika seisukohalt täiesti mõttetu siduda raha mingi alusmetalliga, mis peab kui võõrutusüksuse nominalitüdust on auusadatud.

"On meletus, ükskõik kas kullarisevi kontseptsioonalt alal hoida ja pangatõhti lasta liikuda sündusliku marksvahendina ilma vahetamata kullale (Hegy), või ringjooksu täita puht kuldrahaaga. Viimane moodus sisaldab enesest veel erilise loogilise rea, - rahamõnk sel korral peaks nagu sisaldama teatud teinek vastavalt aineräõntust"

Selliga oleks oved tehtud igasuguste teaduslike erade (hõõtega) õpetustega, mis suuti ühenduse raha alusmetalli "harulohuse", "saavutusku lundega" jne., soomuti rahavõõntuse muutumist käsitlevate uurimustega, mille põhul peab raha iseenesest olerat pohe.

See, mis näitab meile rahavõõntusena pole muu midagi kui hindade reflex; üldiselt ei pea raha mingi majanduslike vara olema, vaid, nagu Bendixen formuleerib, riikliselt marksvustitud väõntusmärk.

Oma rahavõõntemeri realiseerimiseks praktiliselt ei anne Bendixen usinrajalisemaõd näpunõitid, vaid avab ainult, et klassiline raha põhiseks ringjooksu kas riisipangojas, või mõnes muus riisipoult staatid rahavõõntusis, diskontleerivate kauba-
võõntu kaudu, s.o. krookõlas põhimõttega, et raha võib saada ainult teatud varaõõntu või tehete vastu.

B. Liefmanni

rahatooria on, nagu tema ma-
 jandusteooriaga, põikiliselt fundamenteeritud.
 Majandama / s.o. majanduslises tegevuses ei tähenda
 produktserimist, võrude saavutamist, vaid
 on enam põikilist, koolumisi lõhu ja nõutun-
 nete vahel. Et vähema jõukuluiga (ohvriiga) suure-
 suuremaid tagajärgi (lõhu) saavutada - on d.
 järgi „majanduslises tegevuses“. Inimene talitab
 majanduslises, kui igal tema tegevusalal on
 kaasa võetud kuludist rühm (vähem muutub),
 ja see vahel, different, on tulu. Nimetatud printsiip
 on ka terve vahetusmajanduslike organisatsi-
 ooni alusiks. Süt edasi jaguneb majanduslike
 tegevus reahte ossa: 1) saavutusmajandus ja 2) tarvi-
 tamis majandus. Saavutusmajanduses püüab inimene
 võimaliselt kõrgem rahatulu, et seda siis ^{oma} tarvitus-
 majanduses püüaks ~~saavutada~~ tasakaalu sa-
 duse põhimõttele oma tarvitada. Missuguse peab
 siis raha vahetusmajanduslike funktsioon olema?
 Raha võiks olla reeglipõhust vahetusliikumist
 võimaldada. Raha olulises funktsioonis oleks
 olla üldises vahetusvahendiks. Raha loomus sud-
 rat sellis, et „seda võetakse vastu võtab.“ Igaüks
 katsub saavutada raha, sest ainult viimase
 abil on igasugused tarvite rahuldamise võimal-
 lused kindlustatud. Alguks oli üldises vahetus-
 ja maksuvahendiks olla ainult üldtunnustatud
 asivõimetus (näit. kuld), aga nüüd kui raha

on üldises tulu-kulude arvutusüksus, milles võiks majanduste sisetulekud väljendust leida, ei olevat nõuet, et raha kehteks mõnda asivõimetus, - nüüd alles algavad puht raha-
 majanduse algajad. Mida enam rahale avamine edasi areneb, seda enam taqant raha, kui viigi poolt suudetud maksuvahendi ~~looming~~ tähendus taqaplaanile ja seda hõlmatse mäistma kui ab-
 strakte arvutusüksust, mis võiks teha puht kui sisetulekute arvulised väljendajad hindamist leiaksid. „Mitte raha, vaid sisetulek ostab raavord.“ Sellespärast tulvat raha ostujõudu võiks majanduste sisetulekute ~~seisund~~ muutumist tuletada, sest hinnad rippuvad täiesti viimasest õna. Raha oleks nüüd üks üldises ja arvulises võiks majanduste sisetulekute näitajaks, „ab-
 strakte arvutusvahendiks“, mõõtuüksus, mis nagu iga teine muutusüksus poleks iseenesest muutub, ja sellespärast ei või omalt poolt hinda-
 dale mingisugust mõju avaldada, ning viimased kujuneksid ainult läbi sisetulekute muutumise suurendand või vähenend peatumist.
Liefmanni raha definitsioon: „Raha on üldises abstrakte arvutusüksus, milles tarvitusmajandused oma kulused ja saavutusmajandused ~~tulekud~~ ome-
 tulusid väljendavad.“ / Geld ist die allgemeine abstrakte Rechnungseinheit, in der alle Konsum-
 wirtschaften ihre Kosten und die Investitionswirtschaften ihre Beiträge zu veranschlagen pflegen.“

Sellepärast tuleb teatud määres paule anda, et
 minerikuse, kus - tingitud valitsuskorrost - teatud
 ühiskondlikele gruppe oli äärmäiselt mõni poliiti-
 kade, tuleb metallismi vast poremaks rahasis-
 teemiks pidada. Kuld süsteemi ei soovinud val-
 tous mõne riigi huvide rahastust lauge-
 tada või tõsta oma kursis, mis oleks raha-
 hulga suurendamis või vähendamise järel duseks,
 sest kuld võiks alusmetallina on iseenesest kõige
 majanduslik võimetus, mis pole kunagi saavutatud
 või muudamisel tule valmisolek. Et sellepärast,
 kui võisid hädasõnaga avestada tule nästol-
 selgusti emissioonide ajal, kus arduvema
 kontrolli puudusel riik rahapüssis näsi ainult
 päästvat ohuini sõjakulude või elavuste
 puudujätkete katteks mitte paberimäärade
 loomise tule.

Kui praegusel ajal on üld poliitiline aru-
 kord põhjalikult muutunud, - valitset, igal pool
 parlamentariism. Seeja on ka poliitiline moment
 praegu paberaha loomisest kõige parem, sest
 on võimalik avalik kontroll rahvaesituse
 poolt emissioonpoliitikas, mis paberimäärade
 juures on kahtlemata oluline.

Seni käsitati kullakutet kui raha kõige
 kindlustuse ja püsivuse kõige täiuslikumad
 garantid. See on kegemuslikult osutunud
 ebaõigeks, sest kuidas rahamäärad ka kaetud,
 poleks, kui need aga liiga palju rahaturul püsivad,

süs annob see end ^{koko} vabalt ostajaks tunne.
 Raskuspunkt on nüü süs võimalikult ette-
 vaatlikus emissioon poliitikas, etevaatus-
 ja kontrollabi nõude loomises ja panga
 kurevolituse osja juttumise osavustis.

Praegusel silmapilgul on vaevalt väitma-
 lik üleminek üldmõiselt metallimile, sest kulla-
 tarjavana, mida praegu väiks hinnata 40 miljardi
 desti kuldmarka (desti kuldmark - 1/200 gr. k.) põial,
 oleks selleks väga väikene. Metallipõisuse liige
 võite ning võetud ja võimane tuleks tähta
 päämiselt ainult pangatähtedena, mis on
 ähvardava pölvana lause emissioon-põisega
 kohal.

Kuid kui ka praegu paberiraha iseseisva
 rahasiskeemina ei liaks tunnustamist, siis selle
 tulviku suhtis võib vaevalt olla kahepöidist
 avamist. Kuld on seni jäänd rahametalliks
 just sellepärast, et tema võimetus, tingitud ma-
 rutsukuldest, ja tiste võimete suhtis
 on posind enam-vähem stabiilsena. Kuld tule-
 rikus võivad need kulla hinda määravad ob-
 jektivsed tingimused muutuda, nagu seole hõbeda
 juures näeme, ja kuld süs automaatselt kaotaks
 ka oma positsiooni rahametallina.

Inimvaim on igal teadusvalles triumfeerind,
 kuid raha suhtis on jäänd vana sama primitiiv-
 astmele nagu aastatuhandeid tagasi. Kuid ka
 raha nõuab teadusliku käsitust, inimise kon-
 trolli ja teadliku juttumise alla paemtamist.

Oleks häbiotav inim mõistusele pääle
suuri loorberu mujal rapitu leevola raha-
probleemi es. Selle vallutamise tähendus
inimesele ühe tähtsama poortsi onni
väärtust.

"Ja kui me vaatleme prolegust lähik-
käimise arenemist, siis näeme, et metall-
raha enam ja enam jääb ringjooksust
välja ja selle asendavad tšehriid,
russid, pankade giro-kontrollid, sest
selles mõõnatus hulgas väärtuste
vahetuses, mida prolegune lähikäik
nõudab, on metallraha arvand ja lüga
rahkus ja vananenud abinõuks;
ta taganeb nagu püüranku rand-
teljearuki ~~st~~, nagu postitõld rand-
temasina eest." (H. Pööglmann)